

Təhsilə dair axtardığınız bir çox kitabın elektron versiyasını “Telegram” kanalımızda tapa bilərsiniz (<https://t.me/eSources>).

Telegram:

Kanal: [@eSources](https://t.me/eSources)

Reklam, təklif və iradlarınız üçün: [@n4hkro](https://t.me/n4hkro)

- Kitablar ödənişlidir?
✓ Xeyr, təbii ki.
- Paylaşdığınız kitabları öz kanalımda paylaşa bilərəm?
✓ Bəli. Könül istərdi ki, paylaşarkən mənbə bildirəsiniz, amma təbii ki, heç kim sizi buna məcbur etmir.
- Bədii kitablar da paylaşırırsınız?
✓ Xeyr, amma həmin kitab sizə dərs üçün lazımdırsa, istisna edərik.
- Azərbaycan Milli Kitabxanasından kitab yükləyirsiniz?
✓ Bəli. Onlayn şəkildə oxunulması mümkün olan istədiyiniz kitabı yükləyirik.
- Sizə kitab göndərsəm qarşılığında nə alacağam?
✓ Kanaldan maddi qazancımız olmadığı üçün, bizə göndərdiyiniz kitablara görə ən yaxşı halda sizin kanalınızı reklam edə bilərik.

VI. MICROSOFT WINDOWS 10 ƏMƏLIYYAT SİSTEMİ

§6.1. Windows 10 əməliyyat sisteminin təyinatı, əsas xüsusiyyətləri və anlayışları

Microsoft firması 2012-ci ildə Windows 7 əməliyyat sistemini yeniləmək məqsədilə yeni Windows 8 adlı sistem hazırladı. Windows 8-in yeni, daha təkmil əməliyyat sistemi olmasına baxmayaraq, onun bir sıra çatışmayan cəhətləri var idi.

Microsoft şirkətinin yeni əməliyyat sistemi olan Windows 8-də radikal dəyişikliklərdən biri də Start (Пуск/Başlat) menyusunun olmamasıdır. Şirkətin proqram mühəndisləri yeni versiyada bu menyuya ehtiyac olmadığını bildirirərək bir çox istifadəçiləri gözənlənməz sürprizlə qarşı-qarşıya qoyublar. Windows 8 əməliyyat sistemi sonradan Windows 8.1 versiyası ilə yeniləndi. Ümumilikdə fərqli interfeysə və yeni dizayna malik bir əməliyyat sistemi təqdim olunsada, bu versiya istifadəçilər tərəfindən Windows ailəsinin uğursuz layihəsi kimi qarşıladı və onların bir çoxu çıxış yolunu yenidən sistemi Windows 7-yə qaytarmaqda gördülər.

2015-ci ildə Microsoft şirkəti Windows NT ailəsi çərçivəsində fərdi kompüterlər üçün hazırlanmış Windows 10 əməliyyat sistemini hazırladı.

Windows 10-un masatüstü versiyasının istifadəçiləri bir neçə iş masası yaratmaq və onlar arasında keçid etmək imkanı verilir. Həmçinin kompüterlər və planşetlər üçün Cortana səs köməkçisi istifadəyə verildi. Start menyusunu Windows 8-dən əvvəlki versiyalardakı formaya salınmışdır. Windows 10 Windows-un son "qutu" (əməliyyat sisteminin birinci kompüterdən silinməsi şərtlə digərinə köçürülməsinə imkan verən) versiyasıdır, bundan sonrakı bütün versiyalar rəqəmsal üsul ilə xüsusi olaraq yayılacaq.

Microsoft şirkəti müxtəlif kateqoriyalı istifadəçilərin tələblərini nəzərə alaraq, Windows 10 əməliyyat sistemini müxtəlif illərdə bəzi əlavələr etməklə bir neçə versiyada buraxmışdır: Windows 10 Home, Windows 10 Pro, Windows 10 Pro for Workstations, Windows 10 Pro Education, Windows 10 Education, Windows 10 Enterprise. Bu versiyalar bir-birindən əlavə imkanlarının olması və qiymətləri ilə fərqlənirlər. Bundan əlavə, smartfonlar və tabletlər üçün xüsusi olaraq hazırlanmış versiyalar var. Bu versiyalardan əlavə olaraq Windows 10 əməliyyat sisteminin mobil telefonlar üçün Windows Mobile versiyası da mövcuddur.

Kompüterə quraşdırılmış versiyasından asılı olmayaraq, Windows 10 özündə aşağıdakı xüsusiyyətləri cəmləşdirir:

- Bir neçə iş masasının yaradılması. İstifadəçi bir iş masasından digərinə asanlıqla keçid edə bilər. Bu funksiya, işləri istifadəçilər arasında bölüşdürməyə imkan verir, lakin onu qeyd etmək lazımdır ki, bu halda iş masaları üçün qısayollar eyni olacaq.
- Cəld işə salınma. Kompüterin prosessorunun gücündən və əməli yaddaşının tutumundan asılı olmadan Windows 10-un yüklənməsi təxminən 10–20 saniyə ərzində baş verir.
- "Continuum" xüsusiyyəti. İş masasını həm planşet (tablet mode), həm fərdi kompüter olaraq istifadə etmək mümkündür.
- Vahid platforma. Bütün cihazlarda görünüş eyniləşdirildi.
- Microsoft EDGE – yeni veb brauzer Windows 10-da qarşımıza çıxdı.
- Windows Hello, Windows Device Guard, Microsoft Passport kimi yeni təhlükəsizlik tədbirləri ilə əvvəlki versiyalara nisbətən daha da təkmilləşdirilmişdir.

Windows 10 əməliyyat sisteminin kompüterdə quraşdırılması və normal şəkildə işləməsi üçün Microsoft firması tərəfindən qurğularda minimum aşağıdakı göstəricilərin olması tələb olunur:

- Takt tezliyi 1 Ghz olan 64 mərtəbəli və ya 32 mərtəbəli prosessor (CPU);
- Minimum həcmi 1 Gbayt (32 mərtəbəli sistem üçün) və ya 2 Gbayt (64 mərtəbəli sistem üçün) olan operativ yaddaş (RAM);
- 16 Gbayt (32 mərtəbəli sistem üçün) və ya 20 Gbayt (64 mərtəbəli sistem üçün) boş yaddaş sahəsi olan sərt disk (HDD);
- Direkt X9 qrafikasını dəstəkləyən videoadapter;
- Ekran: 800 x 600;
- Yemləmələrin yerinə yetirilməsi, bəzi xüsusiyyətlərin yüklənməsi və onlardan faydalana bilmək üçün internet bağlantısı.

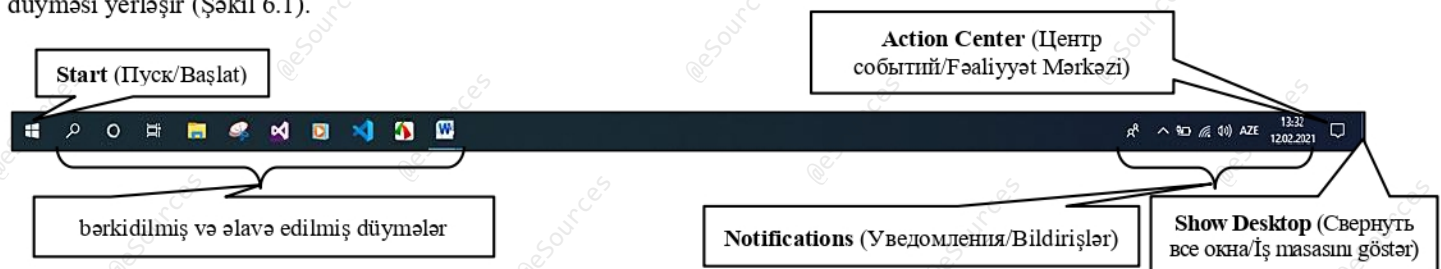
§6.2. Windows 10 ƏS-nin əsas komponentləri: Desktop (Рабочий стол/İş masası). Taskbar (Панель задач/Tapşırıq paneli) və Start (Пуск/Başlat) menyusunu və onlarla iş

Kompüter işə salındığı zaman BIOS işə düşür, kompüterin qurğularını testdən keçirir, daha sonra əməliyyat sistemini yerləşdiyi diskdən əməli yaddaşa ötürür və Windows 10 yüklənir. Windows 10 tam yükləndikdən sonra display ekranında alınan görüntü bütövlükdə Desktop (Рабочий стол/İş masası) adlanır. İş masasında əməliyyat sisteminin obyektləri və idarətmə elementləri yerləşir.

Qeyd: Desktop özü elə əməliyyat sisteminin əsas obyektidir.

Microsoft Windows 10 əməliyyat sisteminin Desktop (Рабочий стол/İş masası), əsasən, Taskbar (Панель задач/Tapşırıq paneli), Start (Пуск/Başlat) menyusunu, Recycle Bin (Корзина/Səbət) qovluğundan ibarətdir. Bunları ayrıca şərh edək:

Taskbar (Панель задач/Tapşırıq paneli) – İş masasının aşağı sərhədi boyunca yerləşir. Tapşırıqlar panelinin üzərində Start (Пуск/Başlat) düyməsi, bərkidilmiş və əlavə edilmiş düymələr, Language bar (Языковая панель/Dil paneli) panelini əks etdirən dil indikatoru, fon rejimində müxtəlif hadisələr haqqında məlumatlar bildirən proqramların əks olunduğu Notifications (Уведомления/Bildirişlər), yeni bildirişləri əks etdirən və onların idarə edilməsini təmin edən Action Center (Центр событий/Fəaliyyət Mərkəzi) və AERO Peek funksiyasını yerinə yetirən Show Desktop (Свернуть все окна/İş masasını göstər) düyməsi yerləşir (Şəkil 6.1).

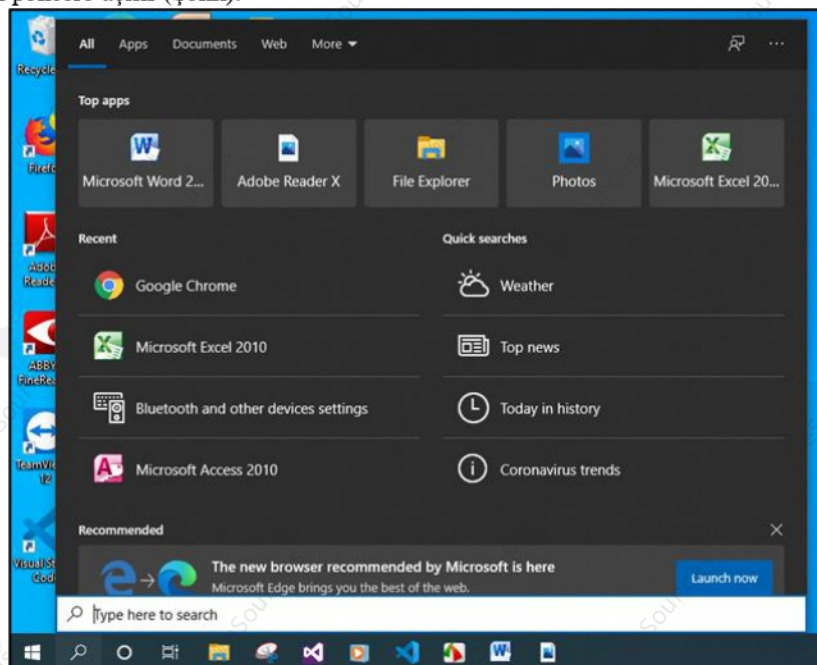

Şəkil 6.2. Taskbar (Панель задач/Tapşırıq paneli)

Master NR Tədris Mərkəzi

Taskbar (Панель задач/Тəpşinq paneli)-in əsas funksiyalarından biri müəyyən proqramların **Shortcut** (Ярлык/Qısayol)-ını əks etdirmək və açılmış quraşdırılmış proqram pəncərələrinin birindən digərinə keçidi təmin etməkdən ibarətdir. **Windows 10** əməliyyat sistemində bu panel həm struktur, həm də qrafiki yeniliklər əlavə olunmaqla kifayət qədər dəyişdirilmişdir. Belə ki, bu panel üzərində əlavə olaraq **Search** (Поиск/Axtarış) paneli, **Cortana** button (Кнопка Кортана/Kortana düyməsi), **Task View** button (Кнопка просмотра задач/Тəpşiriq Görüntüşü düyməsi), **People on the taskbar** (Люди на панели задач/Тəpşinq panelində adamlar), **Windows link Workspace** button (Windows əlaqəsi İş sahəsi düyməsi), **Touch keyboard** button (Кнопка сенсорной клавиатуры/Екран klaviaturası düyməsi) və **Action Center** (Центр событий/Фəaliyyət Mərkəzi) düymələri, həmçinin sağ tərəfdə yerləşən və üzərində fon rejimində işləyən proqram işarələri və saat yerləşmiş **Notification** (Уведомления/Bildiriş oblasti) panelinin sağında **Show desktop** (Показать рабочий стол/İş masasını göstər) düyməsi yerləşir. Bu düymələrin bəzilərinin paneldə görünüb/görünməməsi, Тəpşinq paneli üzərində siçanın sağ düyməsi ilə açılan kontekst menyunun uyğun əmrləri ilə təmin edilir.

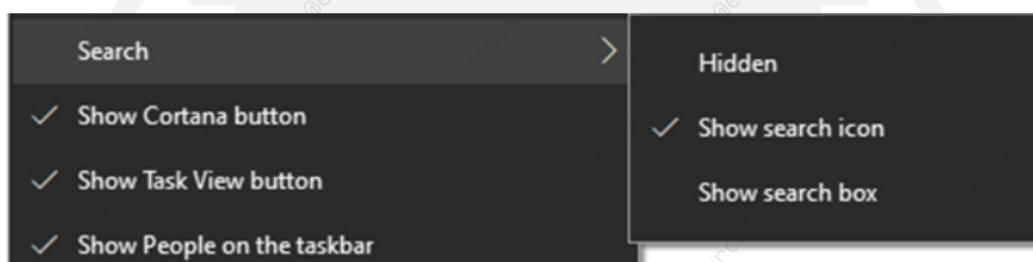
- **Taskbar** (Панель задач/Тəpşinq paneli) üzərindəki **Search** (Поиск/Axtarış) düyməsi kliklənsə, ekranda panelin uyğun düyməsi üzərində axtarış üçün pəncərə açılır (Şəkil).

Şəkil. Axtarış pəncərəsi

Axtarışın həyata keçirilməsi üçün açılmış pəncərənin aşağı hissəsindəki **Type here to search** (Введите здесь текст для поиска/Axtarış mətninizi buraya daxil edin) sahəsinə lazımi mətn daxil edilir və klaviaturadakı Enter düyməsi basılır. Axtarışdan imtina etmək üçün klaviaturadakı Esc düyməsi basılır.

Search (Поиск/Axtarış) düyməsi тəpşinq panelində həm düymə, həm də axtarış qutusu formasında əks oluna bilər. Bu formalar тəpşinq panelinin kontekst menyusundakı **Search** (Поиск/Axtarış) menyusunun alt menyularından təyin edilir (Şəkil).

Şəkil. Search (Поиск/Axtarış) menyusunun alt menyusu

- **Cortana** button (Кнопка Кортана/TCoПана düyməsi) düyməsi kliklənsə, ekranda eyni adlı pəncərə açılacaqdır. Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, **Windows 10**-dakı **Cortana**, səsdən və ya klaviaturadan istifadə edərək **Cortana** ilə qarşılıqlı əlaqə qurmağı təmin edən söhbətə əsaslanan bir istifadəçi interfeysinə malikdir. Açılmış pəncərənin aşağı hissəsindəki **Ask Cortana** (Спросите Кортану/Kortanadan soruş) sahəsindəki mikrofon düyməsi basılır və icrası lazım olan proqramın adı səslə daxil edilir. Proqram yaddaşdan həmin proqramı tapıb yükləyir. **Cortana**-dan imtina etmək üçün ya açılmış pəncərə bağlanılır, ya da **Cortana** düyməsi təkrarən kliklənilir.

- **Task View** (Представление задач/Тəpşinq Görüntüşü) **Windows 10** üçün yeni ilk xüsusiyyətlərdən biri olan тəpşiriq dəyişdiricisi və virtual masaüstü sistemdir. Bu sistem istifadəçiyə açıq pəncərəni tez tapmağa, bütün pəncərələri sürətlə gizlətməyə, masaüstünü göstərməyə və pəncərələri idarə etməyə imkan verir.

- **People on the taskbar** (Люди на панели задач/Тəpşinq panelində adamlar) düyməsi klikləndikdə, Тəpşinq panelinin uyğun düyməsi üzərində **Windows 10**-a quraşdırılmış standart **Mail**, **Skype** kimi tətbiqi proqramlarda kontaktlarınızda insanları göstərilir. Ondan istifadə edərək, bütün vacib kontaktlarla söhbət edə və eyni zamanda Тəpşinq

Master NR Tədris Mərkəzi

panelindən şəkillən də paylaşa bilərsiniz. **People** (Люди/Adamlar) tətbiqi ilə bir hesabı bağlayaraq burada daha çox insanı görə bilərsiniz. Məsələn, **Gmail** hesabınızı əlavə etməklə burada **Gmail** əlaqələrinizi görə bilərsiniz.

- **Windows link Workspace button** (Windows əlaqəsi İş sahəsi düyməsi) düyməsi klikləndikdə, ekranda uyğun düymənin üzərində **Whiteboard** (Доска/Аğ lövhə) və **Fullscreen snip** (Полноэкранный фрагмент/Tam ekran fragmenti) adlı 2 əlaqə düyməsi əks olunur.

- **Touch keyboard button** (Кнопка сенсорной клавиатуры/Ekran klaviaturası düyməsi) düyməsi klikləndikdə, tapşırıq panelinin üzərində ekran klaviaturası əks olunacaqdır (şəkil 6.14). Klaviaturanın aşağı sağ küncündəki dil parametrlərini dəyişməklə ekran klaviaturasını ona uyğun dəyişmək olar. Klaviaturanın istənilən düyməsini basmaqla və ya ekran klaviaturasının üzərindəki bağla düyməsini klikləməklə, bu təsvirdən imtina etmək olar.

- **Taskbar** (Панель задач/Tapşırıq paneli) üzərindəki sonuncu düymələrdən biri də **Action Center** (Центр событий/Fəaliyyət Mərkəzi) düyməsidir. Həmin düymə kompüterinizdə təhlükəsizlik problemlərini yoxlamaq üçün ilk yeri əks etdirir. Fəaliyyət Mərkəzi proqramın yenilənməsi və ya uğursuz bir ehtiyat vəziyyətinin yoxlanılması kimi diqqət tələb edən məlumatları siyahıya alır Fəaliyyət Mərkəzinin altında Sürətli Sazlama düymələri yerləşir.

- Bu sazlama düymələrindən istifadə etməklə sistemi **Tablet mode** (Режим планшета/Planşet rejimi) rejiminə keçirmək, Saat zonasını avtomatik təyin etmək və ya kompüterinizin düzgün işləməsi kimi müəyyən **Windows** xüsusiyyətlərinə imkan vermək üçün **Location** (Расположение/Yerləşmə) rejimini aktivləşdirmək, ekranın müxtəlif rejimlərdə (**Night light**, **Airplane mode**, **Focus assist**, **Screen snip**) sazlamağını təmin etmək. **Bluetooth** və şəbəkə (**Network**) əlaqələrini sazlamaq, kompüter və proyektor (**Project**) əlaqələrini təyin etmək və s. kimi əməliyyatların sürətli icrasını həyata keçirmək olar.

İstənilən proqramın piktoqramını **Taskbar** (Панель задач/Tapşırıq paneli) üzərində aşağıdakı üsullarla bərkitmək mümkündür:

- Proqramın piktoqramını mausun sol düyməsi ilə seçib tapşırıqlar panelinin üzərinə sürükləmək və paneldə mausun göstəricisi üzərində **Pin to Taskbar** (Закрепить на панели задач/Tapşırıq panelinə daxil et) əmri əks olunanda mausun düyməsini buraxmaqla.

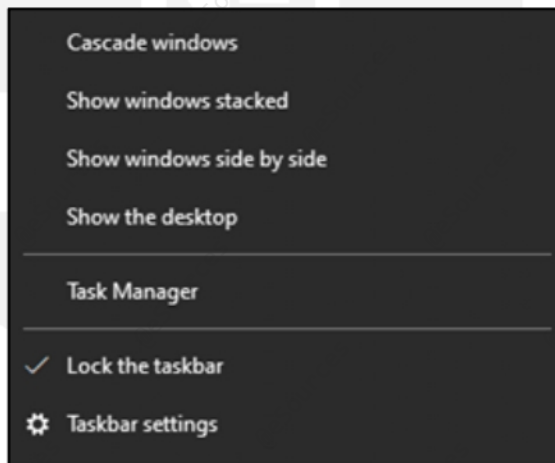
- Proqram piktoqramının kontekst menyusundan **Pin to Taskbar** (Закрепить на панели задач/Tapşırıq panelinə daxil et) əmrini icra etməklə. Məsələn, **Start** (Пуск/Başlat) menyusunun **All Programs** (Все программы/Bütün proqramlar) alt menyusunda olan hər hansı proqramın kontekst menyusunda **Pin to Taskbar** (Закрепить на панели задач/Tapşırıq panelinə daxil et) əmrini icra etdikdə həmin proqram **Taskbar** (Панель задач/Tapşırıq paneli) üzərində bərkidilir.

- İcra olunan proqramın kiçik piktoqramı panel üzərində əks olunur. Bu piktoqramın kontekst menyusundan **Pin to Taskbar** (Закрепить на панели задач/Tapşırıq panelinə daxil et) əmrini icra etməklə.

Bərkidilmiş proqram düyməsini panelin üzərindən götürmək üçün onun kontekst menyusundan **Unpin from Taskbar** (Изъять из панели задач/Tapşırıq panelindən çıxart) əmri icra olunur.

Tapşırıq paneli üzərinə bərkidilmiş və ya icra olunan proqram düymələrini sağa və ya sola sürüşdürməklə onların yerləşmə qaydasını da dəyişdirmək olar.

Taskbar (Панель задач/Tapşırıq paneli) panelinin üzərində sağ düyməni klikləməklə açılmış kontekst menyuda olan əməllərlə açıq pəncərələr üzərində lazımı əməliyyatları icra etmək olar (Şəkil).

Şəkil. Taskbar (Панель задач/Tapşırıq paneli) panelinin kontekst menyusu

- **Cascade windows** (Окна каскадом/Pəncərələri kaskadlaşdır) açılmış pəncərələrin ekranda üst-üstə pilləvari şəkildə əks olunmasını təmin edir.

- **Show windows stacked** (Отображать окна стопкой/Pəncərələri üst-üstə göstər) açılmış pəncərələrin üfqi şəkildə üst-üstə bərabər paylanaraq əks olunmasını təmin edir.

- **Show windows side by side** (Отображать окна рядом/Pəncərələri yan-yanə göstər) açıq pəncərələrin ekranda yan-yanə əks olunmasını təmin edir.

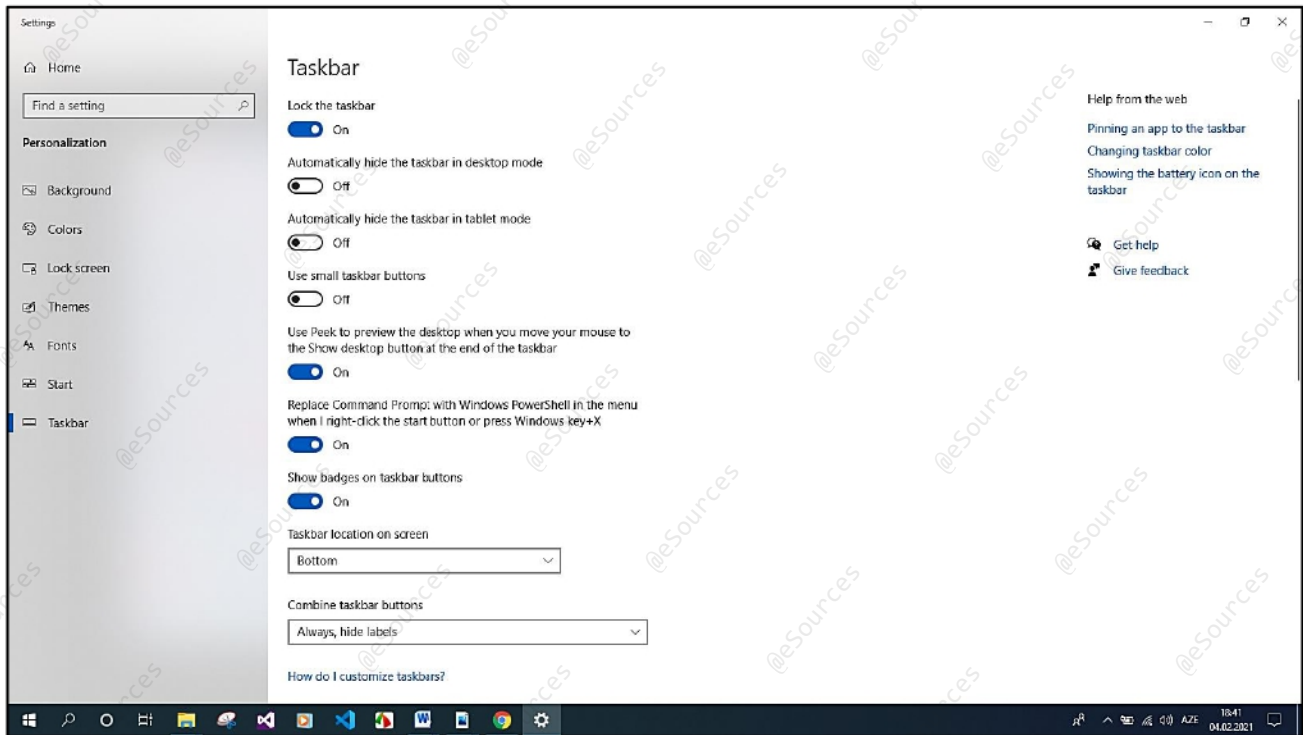
- **Show the desktop** (Показать рабочий стол/İş masasını göstər) bütün açıq pəncərələri tapşırıqlar panelinə yığır və iş masası görünür. Tapşırıqlar panelinin kontekst menyusunu yenidən açıqda işə əmr **Show open windows** (Показать открытые окна/Аçıq pəncərələri göstər) ilə əvəzlənmiş olur.

Yuxarıda göstərilmiş görüntü rejimləri seçildikdən sonra bu rejimdən imtina etmək üçün yenidən tapşırıqlar panelinin kontekst menyusunu açaraq oradan **Undo** (cari görüntüyü) əmrini icra etmək lazımdır.

- **Task Manager** (Диспетчер задач/Tapşırıqlar meneceri) əmri ilə kompüterdə donmaları aradan qaldırmaq, cari anda işləyən sistem və tətbiqi proqramların siyahısına baxmaq mümkündür.

Qeyd: *Task Manager* (Диспетчер задач/Тəpşırıqlar meneceri) əmrini klaviatüradan **Ctrl+Alt+Del** və ya **Ctrl+Shift+Esc** düymələr kombinasiyası ilə icra etmək olar.

- **Lock the Taskbar** (Закрепить панель задач/Тəpşırıq panelini klidlə) əmri ilə təpşırıqlar panelini ekranın təyin olunmuş küncünə kilidləmək olur. Bu əmr seçilmədiyi halda, təpşırıqlar paneli tez-tez yerini və ölçüsünü dəyişə bilər. Bu isə istifadəçi üçün “baş ağrısı” yarada bilər.
- Təpşırıq panelinin kontekst menyusundan **Taskbar Settings** (Параметры панели задач/Тəpşırıq paneli parametrləri) əmri icra olunduqda ekranda **Settings** (Параметры/Parametrlər) dialoq pəncərəsi əks olunur.

Şəkil. Taskbar Settings (Параметры панели задач/Тəpşırıq paneli parametrləri)

1. **Lock the Taskbar** (Закрепить панель задач/Тəpşırıq panelini klidlə) əmri ilə təpşırıqlar panelini ekranın təyin olunmuş küncünə kilidləmək olur. Bu əmr seçilmədiyi halda, təpşırıqlar paneli tez-tez yerini və ölçüsünü dəyişə bilər.
2. **Automatically hide the taskbar in desktop mode** (Автоматически скрывать панель задач в режиме рабочего стола/İş masası rejimində təpşırıq panelini avtomatik gizlət) – iş masası rejimində təpşırıqlar panelinin gizlədilməsini təmin edir;
3. **Automatically hide the taskbar in tablet mode** (Автоматически скрывать панель задач в режиме планшета/Planşet rejimində təpşırıq panelini avtomatik gizlət) – planşet modunda təpşırıqlar panelinin gizlədilməsini təmin edir;
4. **Use small taskbar buttons** (Использовать маленькие кнопки панели задач/Kiçik təpşırıq paneli düymələrini istifadə edin) əmri təpşırıqlar paneli üzərindəki düymələrin ölçüsünü kiçiltmək üçündür;
5. **Use Peek to preview the desktop when you move your mouse to the Show desktop button at the end of the taskbar** (Показывать рабочий стол при наведении указателя на кнопку “Свернуть все окна” в конце панели задач/Тəpşırıq panelinin sonunda İş masası düyməsini göstərə siçanınızı tərpətdiyiniz zaman iş masasına öncədən baxmaq üçün Baxışdan istifadə edin) parametri seçilmiş olarsa, mausu ekranın sağ aşağı küncündə yerləşən **Show Desktop** (Свернуть все окна/İş masasını göstər) düyməsinin üzərinə gətirən kimi **AERO Peek** funksiyası işə düşəcək, bütün açıq pəncərələr şəffaflaşacaq və iş masası görünəcək.
6. **Replace Command Prompt with Windows PowerShell in the menu when I right-click the start button or press Windows key+X** (Заменить командную строку оболочкой Windows PowerShell в меню, которое появляется при щелчке правой кнопкой мыши по кнопке “Пуск” или при нажатии клавиш Windows+X/Başlama düyməsinə sağa vurduğum və ya Windows+X basdığım zaman menyuda Windows PowerShell ilə Əmr Dəvətini əvəz et) – **Start** (Пуск/Başlat) düyməsinin kontekst menyusunda Command Prompt və Command Prompt (Admin) əmrələrini **Windows PowerShell** və **Windows PowerShell (Admin)** əmriləri ilə əvəz etmək üçündür.
7. **Show badges on taskbar buttons** (Показать эмблемы на кнопках панели задач/Nişanları təpşırıq paneli düymələrində göstər) - təpşırıq panelində olan düymələrin üzərində onların nişanlarını əks etdirmək üçündür.
8. **Taskbar location on screen** (Положение панели задач на экране/Ekranda təpşırıq panelinin məkanı) sətrində açılan siyahıdan panelin ekranda yerləşmə vəziyyətini təyin etmək üçün təklif olunan **Bottom** (Снизу/Аşağı), **Top** (Сверху/Yuxarı), **Left** (Слева/Sol), **Right** (Справа/Sağ) variantlarından birini seçmək olar.
9. **Combine taskbar buttons** (Группировать кнопки на панели задач/Тəpşırıq paneli düymələrini birləşdirin) bölməsinin açılan siyahısından düymələrin panel üzərində əks olunma qaydasını seçmək olar. Burada üç variant nəzərdə tutulur:
 - **Always, hide labels** (Всегда, скрывать метки/Һəmişə, nişanları gizlət). Bu variant seçildikdə düymələr üzərində yalnız proqramların işarələri əks olunur, adları isə görünür və bir neçə proqram açılan kimi onların işarələri avtomatik olaraq bir düymədə qruplaşdırılır. Susmaya görə bu variant qəbul olunub.
 - **When taskbar is full** (При переполнении панели задач/Тəpşırıq paneli dolu olanda). Bu variant seçiləndə düymələr üzərində həm işarə, həm də pəncərənin adı əks olunur. Qruplaşdırma isə yalnız Təpşırıq paneli üzərində yer çatmadıqda baş verir.

Master NR Tədris Mərkəzi

- Never (Никогда/Heç vaxt). Bu variant seçildikdə düymələr üzərində işarələr və pəncərələrin adları əks olunur, uyğun pəncərələr bir düymədə **qruplaşdırılır**.

10. Notification Area (Область уведомлений/Bildirişlər sahəsi) sahəsindəki əmərlər tapşırıq paneli üzərində yerləşən bildirişlər panelində proqramların göstərilməsini sazlayır.

11. Multiple displays (Несколько дисплеев/Bir neçə displey) sahəsinin əmərləri çoxmonitorlu rejimdə tapşırıqlar panelinin, paneldəki düymələrin görünüb-görünməməsini və panelin üzərindəki düymələrin qruplaşdırılmasının sazlanması üçündür.

12. People (Люди) tapşırıqlar paneli üzərində yerləşən düyməsi ilə açılan pəncərənin xüsusiyyətlərini nizamlamaq üçündür. Buraya əlaqələrin göstərilməsi, onlardan gələn bildirişlər və s. daxildir.

Start (Пуск/Başlat) düyməsi - Tapşırıq panelinin sol küncündə yerləşir və bu düymə klikləndikdə sistemin Başlat menyusu açılır. Bu menyu **Windows 10** interfeysinin ən mühüm elementidir və onun köməyi ilə kompüterdə quraşdırılmış istənilən proqrama, eləcə də tez-tez istifadə edilən proqramlara, habelə kompüterin sazlanmasına keçid mümkündür.

Başlat menyusunu aşağıdakı üsullarla açmaq olar:

- **Start** (Пуск/Başlat) düyməsini mausun sol düyməsi ilə vurmaqla;
- Klaviaturadan **Win** düyməsini vurmaqla;
- **Ctrl+Esc** kombinasiyası ilə.

Start menyusu 3 əsas sahədən ibarətdir (Şəkil):

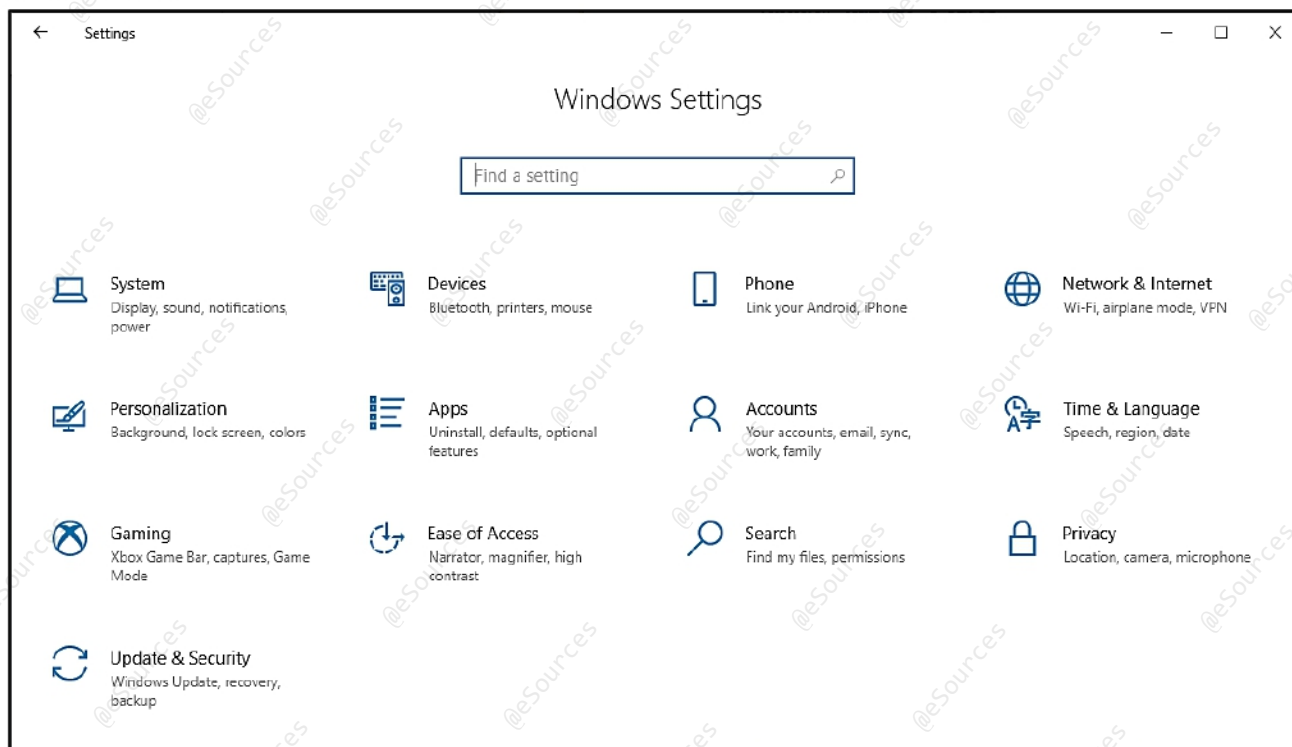

Şəkil. Start (Пуск/Başlat) menyusu

Sol paneldəki **User** (Пользователь/İstifadəçi) əlaqəsi üzərində siçanın sol və ya sağ düyməsini kliklədikdə alt menyuda **Change account settings** (Изменить параметры учетной записи/Qeydiyyat yazısı parametrlərini dəyiş), **Lock** (Заблокировать/Kilidləmə), **Sign out** (Выход/Çıxış) əmərləri və sistemə daxil edilmiş digər istifadəçilərin adları əks olunur.

Kompüterdə cari istifadəçinin sənədlər və ya şəkillər qovluqlarına daxil olmaq üçün uyğun olaraq **Documents** (Документы/Sənədlər) və ya **Pictures** (Изображения/Şəkillər) əmərlərindən istifadə edilir. Bu qovluqlar **This PC** (Этот компьютер/Bu PC) sistem qovluğunun alt qovluqlarıdır. Bundan əlavə, **File Explorer** (Проводник/Fayl Bələdçisi), **Settings** (Параметры/Parametrlər), **Documents** (Документы/Sənədlər), **Downloads** (Загрузки/Yüklənmələr), **Music** (Музыка/Musiqi), **Pictures** (Изображения/Şəkillər), **Videos** (Видео/Videolar), **Network** (Сеть/Şəbəkə), **Personal Folders** (Персональная папка/Şəxsi qovluq) qovluqları **Start** (Пуск/Başlat) menyusunun sol panelində əks oluna bilər.

Start (Пуск/Başlat) menyusunun sol panelində olan **Settings** (Параметры/Parametrlər) əmri ilə ekranda **Windows** sisteminin parametrlərini tənzimləyən **Settings** (Параметры/Parametrlər) pəncərəsi açılır (Şəkil).

Şəkil. Settings (Параметры/Parametrlər)

Nəhayət, sol panelin sonuncu əmri olan **Power** (Выключение/İşəsalma) əmrini kliklədikdə isə 3 alt menyü əmrləri açılır: **Sleep** (Спящий режим/Yuxu), **Shut Down** (Завершение работы/Söndür) və **Restart** (Перезагрузка/Yenidən başlat).

- **Sleep** (Спящий режим/Yuxu). Bu rejim kompüterü az elektrik enerjisi sərf olunan iş rejiminə keçirir və istifadəçinin tələbi ilə istənilən anda (adətən, bir neçə saniyə ərzində) kompüterin adi haldakı enerji sərfinə uyğun iş rejiminə qayıtmasına imkan verir. **Sleep** (Спящий режим/Yuxu) əmri icra olunan kimi kompüter bütün əməliyyatları dayandırır və istənilən anda yenidən işə başlamağa hazırdır. Bundan əlavə, kompüter "Yuxu" rejiminə keçən kimi operativ yaddaşın məzmunu avtomatik olaraq sərt diske yazılır. Bu isə kompüterin şəbəkədən tamamilə ayrılması zamanı ilkin vəziyyəti bərpa etməyə və eyni zamanda tez işə başlamağa imkan verir.

- **Shut Down** (Завершение работы/Söndür). Bu əmr icra olunduqda **Windows** sisteminin özü ilə bərabər bütün açıq pəncərələr bağlanır və kompüter söndür.

- **Restart** (Перезагрузка/Yenidən başlat). Bu əmr icra olunduqda kompüter söndürülərkən yerinə yetirilən bütün əməliyyatlar icra olunur və əməliyyat sistemi yenidən yüklənir.

Start (Пуск/Başlat) menyusunun kontekst menyusundakı əmrlərlə sistemin, ona quraşdırılmış proqramların və kompüterinizin parametrləri və ya xüsusiyyətləri təyin edilir (Şəkil). Bu əmrlər aşağıdakılardır: **Apps & Features** (Приложения и возможности/Təbiiqlər və Xüsusiyyətlər), **Mobility Center** (Центр мобильности/Mobillik Mərkəzi), **Power Options** (Управление электропитанием/Güc Seçimləri), **Event Viewer** (Просмотр событий/Hadisə baxıcısı), **System** (Система/Sistem), **Device Manager** (Диспетчер устройств/Qurğu Meneceri), **Network Connections** (Сетевые подключения/Şəbəkə Əlaqələri), **Disk Management** (Управление дисками/Disk İdarəçisi), **Computer Management** (Управление компьютером/Kompüter İdarəçisi), **Windows PowerShell** və ya **Command Prompt** (Командная строка/Əmr sətiri), **Windows PowerShell (Admin)** və ya **Command Prompt (Admin)**, **Task Manager** (Диспетчер задач/Təpşiriq İdarəedicisi), **Settings** (Параметры/Parametrlər), **File Explorer** (Проводник/Fayl Bələdçisi), **Search** (Найти/Axtar), **Run** (Выполнить/İcra et), **Shut down or sign out** (Завершение работы или выход из системы/İşin sonu yaxud sistemdən çıxış), **Desktop** (Рабочий стол/İş masası).

Start (Пуск/Başlat) menyusunun orta panelində sistemin standartında olan və sistemə sonradan quraşdırılmış proqramların əlifba sırası ilə düzülmüş qisayolları əks olunur. Panelin ən yuxarı hissəsində sonuncu istifadə olunmuş proqramların qisayolları göstərilir. İstifadəçilər həmin qisayolların üzərində siçanın sol düyməsini klikləməklə lazımi proqramların icrasını həyata keçirə bilərlər. Bu qisayollar üzərində siçanın sağ düyməsini basmaqla açılmış kontekst menyusunun **Pin to Start** (Закрепить на начальном экране/Başlat menyusunda bərkət) əmri ilə proqramın qisayolu **Start** (Пуск/Başlat) menyusunda 3-cü sahəyə plitə formada elementlər siyahısına bərkidilir. Proqram piktoqramlarının qisayolları üzərində kontekst menyusunun **More** (Дополнительно/Daha çox) alt menyusunun **Pin to Taskbar** (Закрепить на панели задач/Təpşiriq panelinə bərkət) əmri ilə seçilmiş proqramın qisayolunu təpşiriq panelinə əlavə etmək, **Run as administrator** (Запустить от имени администратора/İnzibatçı

Şəkil. Start (Пуск/Başlat) menyusunun kontekst menyusunu

Master NR Tədris Mərkəzi

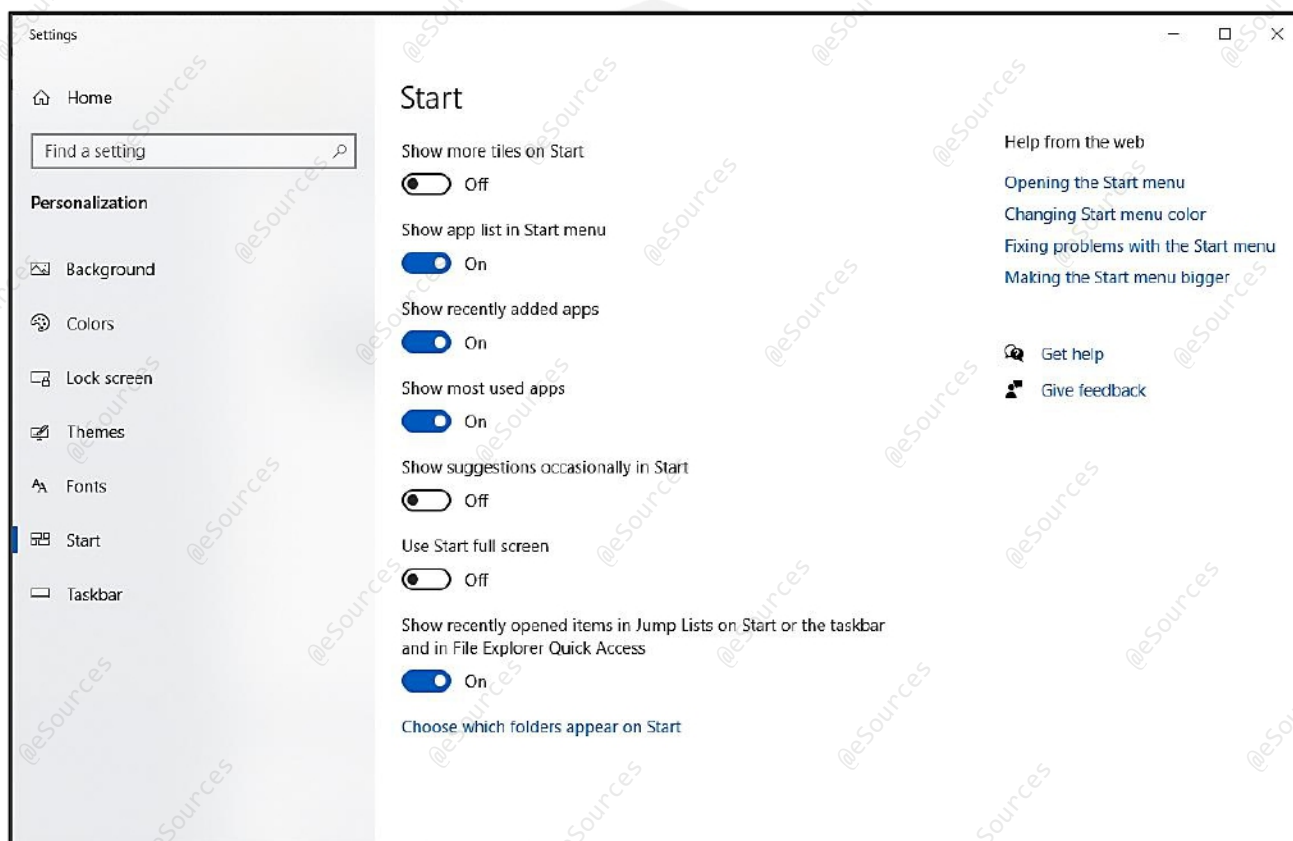
kimi icra et) əmri ilə proqramın inzibatçı kimi icrasını həyata keçirmək. **Open file location** (Перейти к расположению файла/Faylın yerinə get) əmri ilə cari qısayolun yerləşdiyi qovluğa açmaq mümkündür.

Bərkidilmiş plitələr siyahısından və ya tapşırıq panelindən proqram qısayolunu ləğv etmək üçün uyğun olaraq onun kontekst menyusundan **Unpin from Start** (Открепить от начального экрана/Başlat menyusundan ləğv et) əmri və ya Unpin from taskbar (Открепить от панели задач/Tapşırıq panelindən ləğv et) əmri icra olunur.

Start (Пуск/Başlat) menyusunun orta panelində seçilmiş proqram qısayolunun kontekst menyusundakı **Uninstall** (Удалить/Ləğv et) əmri ilə seçilmiş proqram quraşdırıldığı sərt diskdən tamamilə silinir.

Start (Пуск/Başlat) menyusunun son sağ panelində standart quraşdırılmış və sonradan əsas menyuya bərkidilmiş proqramların plitələr formasında təsvirləri əks olunur. Bu plitələr üzərində siçanın sol düyməsi kliklənsə, həmin plitənin aid olduğu proqram icra olunur. Plitənin üzərində siçanın sağ düyməsi icra olunduqda açılan kontekst menyuda **Unpin from Start** (Открепить от начального экрана/Başlat menyusundan çıxart), **Resize** (Изменить размер/Ölçünü dəyiş) və **More** (Дополнительно/Daha çox) əmrləri əks olunur. Buradakı **Resize** (Изменить размер/Ölçünü dəyiş) əmri cari plitənin ölçüsünü tipindən asılı olaraq 2 və ya 4 formatda dəyişməyə imkan verir: **Small** (Мелкий/Kiçik), **Medium** (Средний/Orta), **Wide** (Широкий/Geniş) və **Large** (Крупный/Böyük).

Start (Пуск/Başlat) menyusunun parametrlərinin tənzimlənməsi onun kontekst menyusundakı **Settings** (Параметры/Parametrlər) əmri ilə açılan eyni adlı pəncərədəki **Personalization** (Персонализация/Fərdiləşdirmə) düyməsini basdıqdan sonra **Start** (Пуск/Başlat) pəncərə əlavəsindən həyata keçirilir (Şəkil).

Şəkil. Start (Пуск/Başlat) menyusunun parametrlərinin tənzimlənməsi

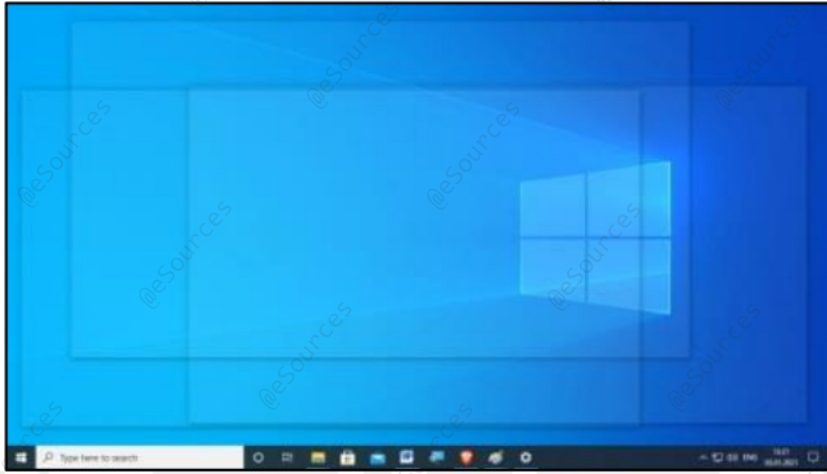
- 1. Show more tiles on Start** (Показывать больше плиток в меню “Пуск”/Başlat menyusunda daha çox plitələr göstər) – Start menyusunun sağ yuxarı hissəsində daha çox lövhəciklərin əks etdirilməsi üçündür;
- 2. Show app list in Start menu** (Показать список приложений в меню “Пуск”/Başlat menyusunda tətbiqlər siyahısını göstər) – Start menyusunun sol hissəsində proqramların siyahısının göstərilməsini təmin edir;
- 3. Show recently added apps** (Показывать недавно добавленные приложения/Sonuncu əlavə edilmiş tətbiqləri göstər) – sistemin baş menyusunun sol tərəfində son əlavə edilmiş proqramları əks etdirir;
- 4. Show most used apps** (Показывать наиболее часто используемые приложения/Ən çox istifadə edilmiş tətbiqləri göstər) – Start menyusunun sol yuxarı tərəfində ən çox istifadə edilmiş proqramların siyahısının göstərilməsini təmin edir;
- 5. Show suggestions occasionally in Start** (Иногда показывать предложения в меню “Пуск”/Başlat menyusunda ara-sıra təklifləri göstər) – baş menyusunun sol tərəfində proqram təkliflərinin verilməsi üçündür;
- 6. Use Start full screen** (Открывать меню “Пуск” в полноэкранном режиме/Başlat menyusunu tam ekran rejimində göstər) – Start menyusunun tam ekran açılmasını təmin edir;
- 7. Show recently opened items in Jump Lists on Start or the taskbar and in File Explorer Quick Access** (Показывать последние открытые элементы в списках переходов в меню “Пуск”, на панели задач и в окне быстрого доступа проводника/Keçidlər siyahısında sonuncu açılmış elementləri Başlat menyusunda, tapşırıq panelində və Bələdçi proqramının sürətli keçid pəncərəsində göstər) – Start menyusunda, tapşırıq panelində, bələdçi pəncərəsinin cəld müraciət hissəsində sol açılmış obyektlərin əks etdirilməsi üçündür;

8. Choose which folders appear on Start (Выберите, какие папки будут отображаться в меню "Пуск"/Başlat menyusunda hansı qovluqların əks olunacağını seçin) – sistemin baş menyusunun sol hissəsində bəzi qovluqların sütunda göstərilməsi üçündür.

§6.3. Windows 10 ƏS – də AERO interfeysinin funksiyaları

Windows Vista-dan etibarən istifadəyə verilən AERO (Authentic, Energetic, Reflective and Open) interfeysi Windows 10-da daha da təkmilləşdirilmişdir. Bu interfeys Windows ƏS-də həm vizual cəhətdən görünüşün dəyişməsi, həm də pəncərələrlə daha asan və cəld işləmək baxımından istifadəçilər tərəfindən çox xoş qarşılanmışdır. İnterfeyslə işləmək üçün həmçinin ekran temalarından AERO Theme-ları aktivləşdirmək lazımdır. AERO interfeysinin əsas funksiyaları: **AERO Peek**, **AERO Shake**, **AERO Snap**, **AERO Flip**.

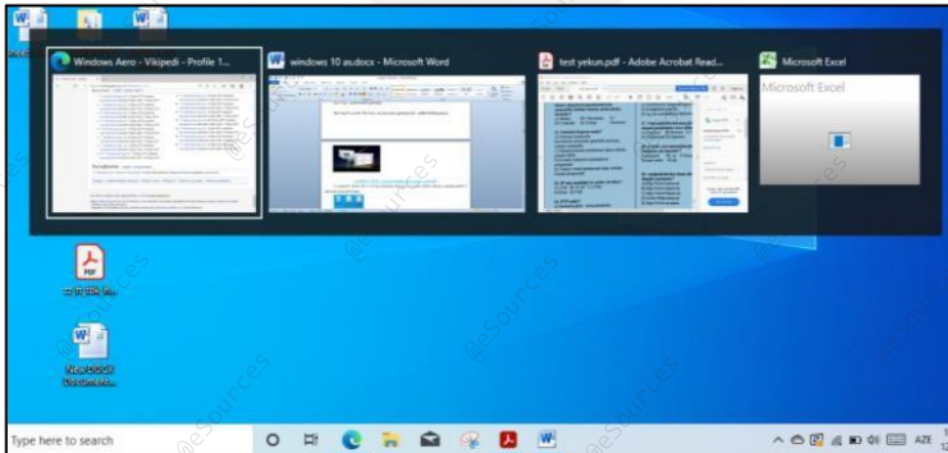
AERO Peek – ekrandakı pəncərələri bağlamadan iş masasına baxmağa imkan verir. Bu funksiyaya əsasən siçanın göstəricisini tapşırıqlar zolağının sağ küncündəki düzbucaqlı formalı düymənin üzərinə gətirdikdə bütün açıq pəncərələr və onların sərhədləri şəffaflaşır, iş masası görünür. Mausun sol düyməsini bu düymə üzərində sıxdıqda isə bütün aktiv pəncərələr ekrandan yığışdırılır, piktoqramları Taskbar – da qalır (Klaviatüradan **Win+D**). Bu funksiyaya əsasən, Taskbarda aktiv pəncərənin eskizi üzərinə mausun göstəricisini gətirdikdə həmin pəncərə ekranda əks olunur, digərləri şəffaflaşır, mausu pəncərə üzərindən çəkildikdə həmin pəncərə yox olur. Tapşırıqlar panelindəki **AERO Peek** düyməsinin üzərinə mausu gətirdikdə ekranda olan pəncərələr şəffaflaşır.

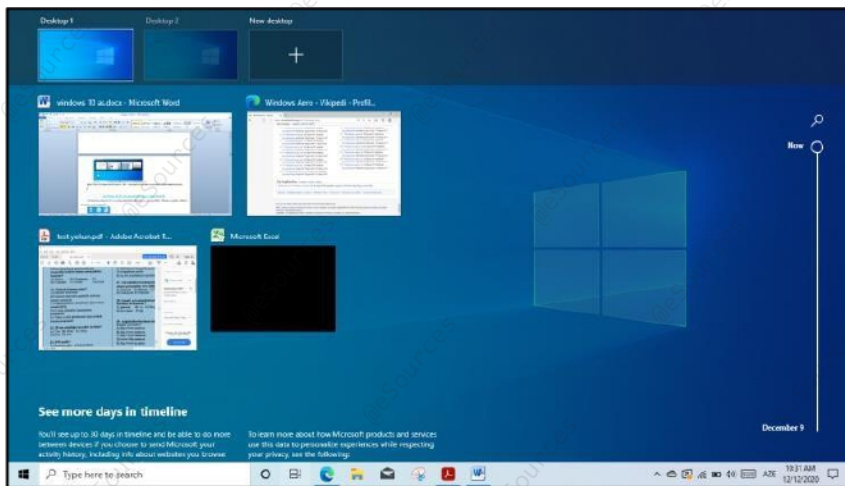
AERO Shake – mausun sol düyməsi ilə aktiv pəncərənin başlıq sətrindən tutub silkələsək aktiv pəncərədən başqa digər pəncərələr Taskbara yığılacaq (Klaviatüradan **Win+Home**). Təkrar silkələsək digər pəncərələr yenidən ekranda görünəcək.

AERO Snap – mausun sol düyməsini pəncərənin başlıq sətrində sıxıb saxlayaraq pəncərəni ekranın sol küncünə sıxsaq pəncərə ekranın sol yarımtərəfini, sağ küncünə sıxsaq sağ yarımtərəfini tutacaq. Yuxarıya sıxsaq, tam ekran açılacaq (və ya pəncərənin başlıq sətrində sol düyməni 2 qat sıxmaqla). Pəncərəni şaquli şəkildə uzatmaq üçün mausun sol düyməsi pəncərənin yuxarı və ya aşağı sərhədində 2 qat sıxılır.

AERO Flip – açıq pəncərələrin 2D formatında məzmununa baxmağa imkan verir (bir pəncərədən digərinə keçid). 2D formatda vərəqləmək üçün **Alt+Tab** düyməsindən istifadə olunur.

Qeyd: Win+Tab düymələri Windows 7 ƏS – dən fərqli olaraq aktiv pəncərələri 3D formatda göstərmir. Windows 10 – da Task View (Просмотр задач/Tapşırıq Görünüşü) açılır və aşağıdakı görüntü alınır:

§6.4. Windows 10 əməliyyat sistemində piktoqramlar, qısayollar, pəncərələr və onların növləri. Pəncərənin komponentləri (Window Components) və onun idarəetmə elementləri. Pəncərələrin nizamlanması

Windows ƏS-də qrafiki interfeysin mükəmməl olmasının səbəblərindən biri də faylın tipinin təkcə onun ad genişlənməsi ilə deyil, həm də onun adının qarşısında yerləşən xüsusi işarə ilə təyin olunmasıdır. Bu işarə **Icon** (Значок/Piktoqram) adlanır (Şəkil).

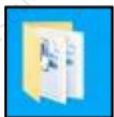
Piktoqram – qovluq, fayl, proqram, qısayol və s. obyektləri göstərən kiçik ölçülü qrafiki obyektir. Piktoqram faylın hansı proqramla icra ediləcəyi işarəni daşıyır, yəni obyektə baxaraq onun tipini və hansı proqram tərəfindən yaradıldığını (emal ediləcəyini) müəyyən etmək mümkündür. Bu səbəbdən də faylların adları genişlənməsiz görünür. Hər piktoqram yalnız bir obyektə aiddir.

Şəkil. Icon (Значок/Piktoqram)

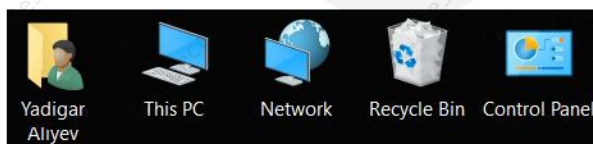
Faylın xarici görünüşünə - piktoqramına baxmaqla onun tipini təyin etmək olar. Windows ƏS – də qovluqların 2 tipi var:

1. İstifadəçi qovluqları – sarı rəngli olur:

2. Xidməti qovluqlar (ümumi və ya şəbəkə qovluqları, sistem qovluqları, arxiv qovluqları) – hər birinin özünəməxsus piktoqramı olur :

Sistem qovluqları

Arxiv qovluqları

Master NR 1.rar

Master NR 1.zip

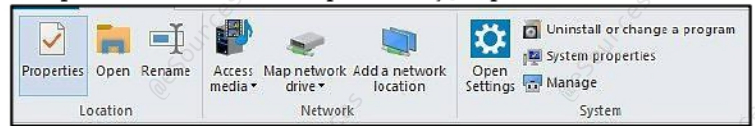
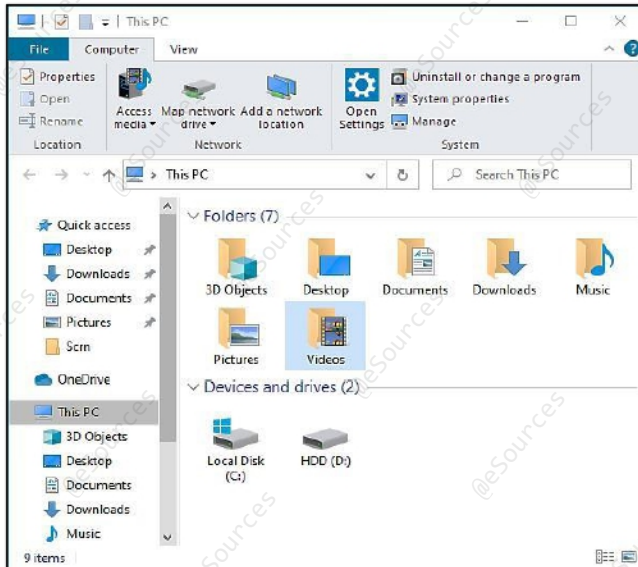
Şəbəkə qovluqları

Master NR Tədris Mərkəzi

This PC (Этот компьютер/Бу PC) – xüsusi qovluq olub, kompüterin disklərinin daxilindəkiləri görməyə imkanı verir, fayllar və qovluqlarla müxtəlif əməliyyatlar yerinə yetirir.

Burada yerləşən **File (Файл/Fayl)** menyusunun tərkibi **File Explorer (Проводник/Fayl Bələdcisi)** proqramı ilə eynidir. Computer tabının əməlləri ilə qısaca tanış olaq:

Bu əməllərlə kompüterin xüsusiyyətlərinə baxmaq, seçilmiş qovluq/diski açmaq, adını dəyişmək, proqramı birdəfəlik silmək, ƏS haqqında məlumatlara baxmaq, Settings əmri ilə açılan pəncərədən müxtəlif tənzimləmələr aparmaq olar.

A: və B: ilə **disketlər**, C: və D: ilə **sərt disk**, E: ilə **optik disk**, F: ilə isə **digər informasiya daşıyıcıları** (flaş kart, mikrokart) işarə olunur. Sistem diskini ƏS quraşdırılmış diskdir və üzərində nişanı olur. Sistem diskini üzərində **format əmri** icra oluna bilməz.

Qeyd: fayl və qovluqlar **This PC (Этот компьютер/Бу PC)** qovluğuna kopyalana bilməz.

Network (Şəbəkə) – xüsusi qovluq olub, lokal şəbəkəyə qoşulmuş kompüterlərin diskləri daxilində olan məlumatlara daxil

olmaq üçün istifadə olunur.

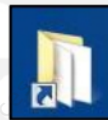
Personal folder qovluğu qeydiyyat yazısı olan şəxsin fayl və qovluqlarının saxlandığı xüsusi qovluqdur.

Qeyd: Boş qovluğun informasiya tutumu sıfırdır.

Hər hansı bir obyekti daha asan və qısa yolla açmaq üçün onun qısayolunu (Shortcut, yarlıq) yaratmaq olar, qısayolu qovluqlarda, o cümlədən iş masasının üzərində yarada bilərik. Qısayol işarəsi olduğu obyektə istinadlıdır. **Shortcut (qısayol)** – **təxminən 1kb həcmə malik olur**. Qısayol silinərsə, obyektə təsir etməz. Obyekt silindikdə qısayolu açmaq istədiyimiz zaman ekrana obyektin silinməsi haqqında xəbərdarlıq gəlir. Obyektlə qısayolun fərqi ondadır ki, qısayolun işarəsinin sol aşağı küncündə ox işarəsi olur:

– qovluq

– qısayol

Həm faylı, həm qovluğun qısayolunu yaratmaq olar. Qısayoldan faylı olduğu qovluğa keçid üçün qısayol üzərində sağ düymə ilə açılan kontekst menyudan **Open file location** əmri icra olunur.

Qısayolun yaradılması üsulları:

Kontekst menyudan **Send to – Desktop (Create Shortcut)** əmri ilə iş masasında

Kontekst menyudan obyekti **Copy** edib, qısayolu yaratmaq istədiyimiz yerə keçib **Paste Shortcut** əmrini icra etməklə

Ctrl+Shift düymələri və mausun sol düyməsi ilə sürükləməklə

Alt düyməsini sıxaraq obyekti sürükləməklə

Kontekst menyudan **New – Shortcut** əmri ilə

Obyektə mausu sağ düymə ilə sürüklədikdə açılan menyudan **Create shortcut here** əmri ilə.

Windows (ing. Windows – pəncərələr) əməliyyat sisteminin adının seçilməsi heç də təsadüfi deyildir. Bu sistemin işində mühüm grafik element – pəncərədir. Yəni **Windows ƏS pəncərə interfeysinə** malik sistemdir. İstənilən piktogram üzərində mausun sol düyməsini ikiqat sıxdıqda uyğun pəncərə açılır. **Windows**-da bütün işlər pəncərələrdə aparılır. Əməliyyat prosesində müxtəlif məlumatlar: disklərin və ya qovluqların məzmunu, proqramlar, istifadəçilərin yaratdığı sənədlər və s. pəncərələrdə əks olunur. Pəncərələrin növləri aşağıdakılardır:

- **qovluq pəncərəsi;**
- **dialog pəncərəsi;**
- **sistem və tətbiqi proqram pəncərəsi;**
- **sorgu sisteminin pəncərəsi.**

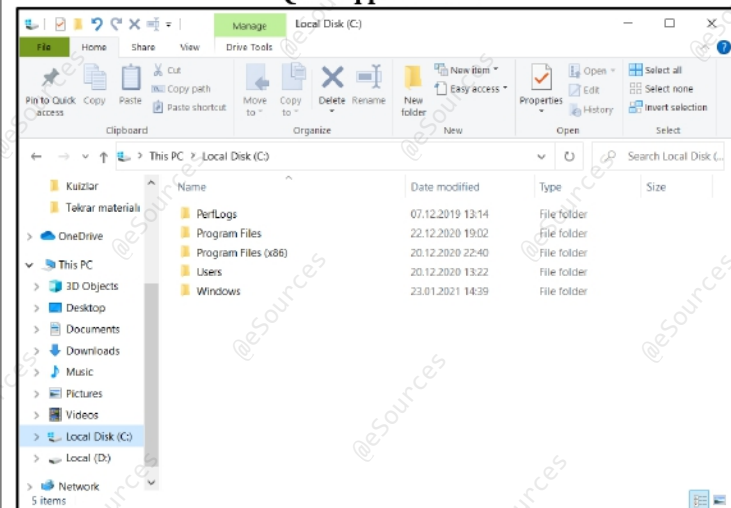
Qovluq pəncərəsi. Bu pəncərə müxtəlif obyektlərin, idarəetmə elementlərinin və qovluqların əks olunması üçün nəzərdə tutulur. Bütün qovluqların görünüşü eynidir. Buna səbəb qovluqların **Windows Explorer (Проводник/Windows Bələdçi)** proqramı ilə açılmasıdır.

Dialog pəncərəsi. Bu pəncərə istifadəçiyə müəyyən əməliyyatla bağlı (yadda saxlama, silmə və s.) bir neçə sual verir. Dialog pəncərəsinin **ölçüsünü dəyişmək olmur** və bu pəncərə aktiv olduqda **digər pəncərələrə mürraciət etmək olmur**.

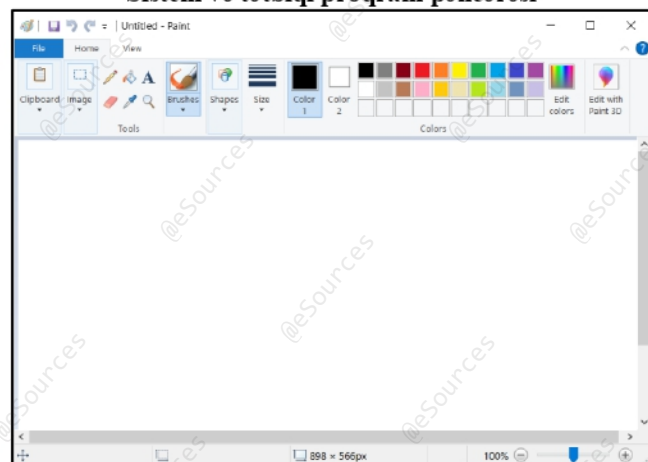
Sistem və tətbiqi proqram pəncərəsi. Proqramların icrası zamanı açılan pəncərədir. Tətbiqi proqram pəncərəsində proqramın idarəetmə elementləri və yaradılmış sənəd əks olunur.

Sorgu sisteminin pəncərəsi. İstifadəçiyə əməliyyat sisteminin və eləcə də icra olunan hər hansı proqramın işi ilə bağlı kömək edir. Sorgu sisteminin pəncərəsində sorğuya müvafiq olaraq tapılan mövzular istifadəçiyə hiperəlaqələr şəklində təqdim olunur.

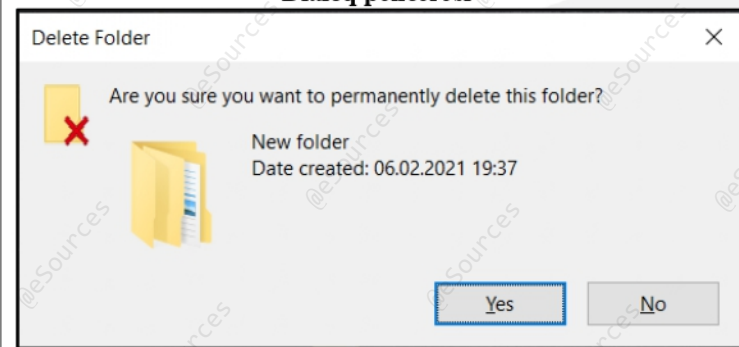
Qovluq pəncərəsi

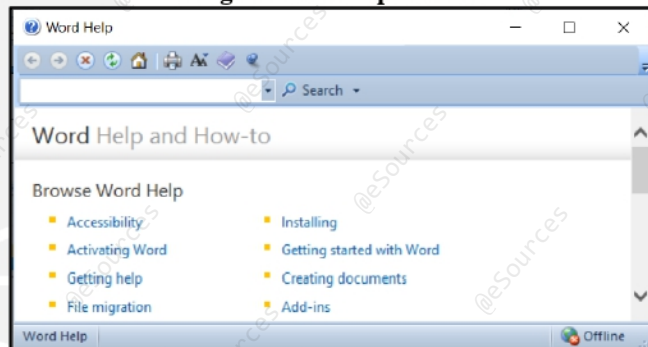
Sistem və tətbiqi program pəncərəsi

Dialog pəncərəsi

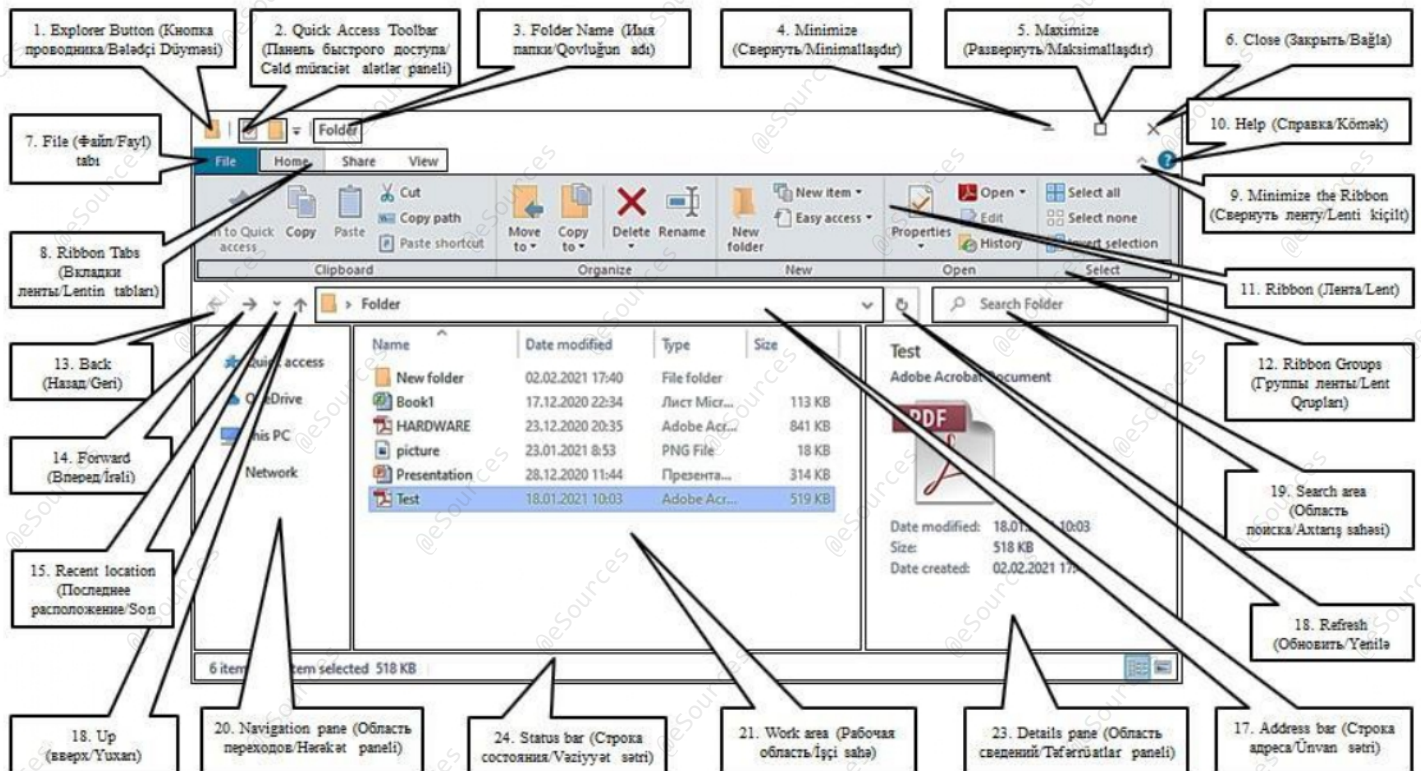

Sorgu sisteminin pəncərəsi

§6.5. File Explorer (Проводник/Fayl Bələdçisi) proqramı. Obyektlərlə iş üçün mübadilə buferi. Fayl və qovluqlar üzərində əməliyyatlar.

Windows 10 əməliyyat sistemində fayl və qovluqlarla daha asan işləmək üçün File Explorer (Файловый проводник/Fayl bələdçisi) standart proqramı nəzərdə tutulmuşdur. Bu proqram vasitəsilə əməliyyat sisteminin istənilən qovluq pəncərəsinə asanlıqla baxmaq, onun tərkibini əks etdirmək mümkün olur. Proqramın açıldığı pəncərə qovluq pəncərəsi də adlanır. Bu proqram **Start** menyuda **Windows System** qovluğunda yerləşir və onun icra modulu explorer.exe adlanır. **File Explorer** (Файловый проводник/Fayl bələdçisi) pəncərəsinin sol tərəfində disk və qovluqların ağacşəkilli strukturu, sağ tərəfində isə seçilmiş qovluğun tərkibi əks olunur. **Windows 10** əməliyyat sistemində **File Explorer** (Файловый проводник/Fayl bələdçisi) **Ribbon** (Лента/Lent) interfeysi ilə təmin olunmuşdur. **File Explorer** (Файловый проводник/Fayl bələdçisi) pəncərəsi başlıq sətirindən, lent interfeysindən, axtarış sətiri, ünvan sətiri, naviqasiya paneli, vəziyyət sətiri, iş sahəsi və s. kimi elementlərdən ibarətdir (Şəkil 1).

Şəkil 1. File Explorer (Файловый проводник/Fayl bələdçisi) pəncərəsinin strukturu

Başlıq sətiri. Başlıq sətiri cəld müraciət panelini və pəncərəni idarəetmə düymələrini üzərində saxlayır. Başlıq sətirində cəld müraciət panelindən sonra cari qovluğun adı əks olunur. File Explorer (Файловый проводник/Fayl bələdçisi) simgesi – üzərinə kliklədikdə pəncərənin aşağıda cədvəldə göstərilən kontekst menyusu açılır (bu menyuyu başlıq sətiri üzərində mausun sağ düyməsini klikləməklə də açmaq olar):

 Restore Move Size – Minimize □ Maximize × Close Alt+F4	Restore (Восстановить/Bəzrə et) – pəncərəni əvvəlki normal ölçüsündə bərpa etmək üçündür; Move (Переместить/Yerini dəyişdir) – pəncərənin ekranda yerini dəyişmək üçündür; Size (Размер/Ölçü) – pəncərənin ölçülərini dəyişmək üçündür; Minimize (Свернуть/Minimallaşdır) – pəncərəni müvəqqəti olaraq yığmaq (ekrandan götürmək) üçün nəzərdə tutulur; Maximize (Развернуть/Maksimallaşdır) – pəncərəni tam ekran ölçüsündə böyütmək üçün nəzərdə tutulur; Close (Закрыть/Bağla) – pəncərəni bağlamaq üçün nəzərdə tutulur (Alt + F4).
--	---

Qeyd: Başlıq sətirinin ən sol küncündə mausun sol düyməsini 2 dəfə kliklədikdə qovluq pəncərəsi bağlanır.

Quick Access Toolbar (Панель быстрого доступа/Cəld Müraciət Paneli) – tez-tez istifadə

olunan əməlləri bu sahədə yerləşdirmək mümkündür. Hər hansı yeni əmr daxil etmək və ya çıxarmaq üçün panelin sağındakı düyməni klikləmək lazımdır. düyməyə kliklədikdə aşağıda cədvəldə göstərilən menyü çıxmış olur ki, bu menyü vasitəsi ilə bəzi əməlləri müraciət panelinə əlavə etmək və ya götürmək mümkündür:

Master NR Tədris Mərkəzi

	Undo (Отменить/Qaytar) – sonuncu əməliyyatı ləğv edir (Ctrl+Z);
	Redo (Вернуть/Təkrar icra) – ləğv olunmuş əməliyyatı bərpa edir (Ctrl+Y);
	Delete (Удалить/Sil) – seçilmiş obyektı silmək üçün nəzərdə tutulub;
	Properties (Свойства/Xüsusiyyətlər) – seçilmiş qovluğun xüsusiyyətlərinə baxmağa imkan verir;
	New Folder (Новая папка/Yeni qovluq) – yeni qovluq yaratmağa imkan verir (Ctrl+Shift+N);
	Rename (Переименовать/Adı dəyişdir) – seçilmiş obyektin adını dəyişdirir (F2);
	Show Below the Ribbon (Разместить под лентой/Lentin aşağısında göstər) – cəld müəciət panelini lentin aşağısında göstərməyə imkan verir;
	Show Above the Ribbon (Разместить над лентой/Lentin yuxarisında göstər) – lentin aşağısında yerləşmiş cəld müəciət panelinin yuxarıda yerləşməsinə təmin edir;
	Minimize the Ribbon (Свернуть ленту/Lenti kiçilt) – lentin qovluq pəncərəsində gizlədilməsini və ya əksinə görünməsinə təmin edir (Ctrl+F1).

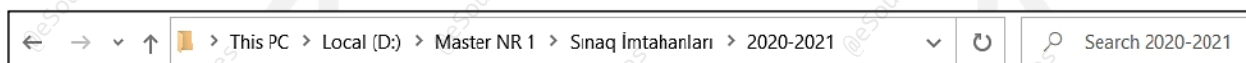
Başlıq sətrinin sağ hissəsində üç dənə idarəedici düymə yerləşir. Mausun göstəricisini bu düymələrin istənilən biri üzərində bir neçə saniyə saxlayan kimi həmin düymənin funksiyası (adı) ekranda əks olunur. Bunlar aşağıdakılardır:

✕	Close (Закрыт/Bağla) düyməsi pəncərəni bağlamaq üçün nəzərdə tutulur. Bunun üzərində mausun sol düyməsi basılarkən pəncərə bağlanır. Hər hansı proqramın icrası zamanı bu düymə basılarsa, onda həmin proqramın icrası yarımçıq dayandırılır.
□	Maximize (Развернуть/Maksimallaşdır) düyməsi pəncərəni tam ekran ölçüsündə böyütmək üçün nəzərdə tutulur. Bu düymə basıldıqda pəncərə ekranı tamamilə tutur və ekrandakı digər elementlər (tapşırıqlar panelindən başqa) görünməz olur. Bu halda avtomatik olaraq □ işarəsi □ ilə əvəz olunur.
□	Restore (Восстановить/Bərpa et) düyməsi pəncərəni əvvəlki normal ölçüsündə bərpa etmək üçündür. Yəni bu düymə basıldıqda pəncərə ekranda yenə ilkin vəziyyətdə olduğu kimi görünür.
—	Minimize (Свернуть/Minimallaşdır) düyməsi pəncərəni müvəqqəti olaraq yığmaq (ekrandan götürmək) üçün nəzərdə tutulur. Yəni bu düymə pəncərəni minimum kiçiltmək üçün istifadə edilir.

İdarəedici düymələrin aşağı hissəsində 2 düymə yerləşir:

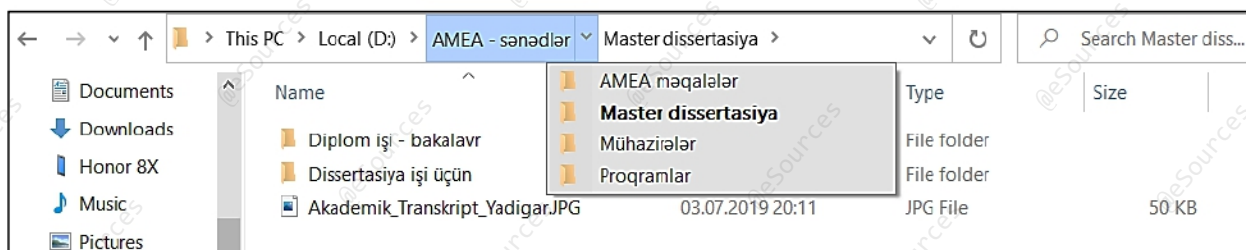
^	Minimize the Ribbon (Свернуть ленту/Lenti kiçilt) düyməsi – lentin qovluq pəncərəsində gizlədilməsini və ya əksinə görünməsinə təmin edir (Ctrl+F1);
?	Help (Справка/Kömək) – sistemin məlumat və kömək mərkəzinə daxil olmağa imkan verir (F1).

Address bar (Адрес панель/Ünvan sətri).

Şəkil 6.2. Address bar (Адрес панель/Ünvan sətri)

Ünvan panelində cari qovluğa gedən yol göstərilir (Şəkil 6.2). Həmin yolda kiçik “>” işarəsi ilə ayrılan qovluqlar ardıcılığı əks olunur. Bu ardıcılığa daxil olan istənilən qovluq açmaq olar. Qeyd edək ki, Windows 10 əməliyyat sistemində açılmış qovluq pəncərəsinin ünvan panelindəki hər bir ünvan düymə şəklində verilir. Yəni, mausun göstəricisini bu paneldəki istənilən ünvan üzərinə gətirib sol düyməsini klikləsək həmin ünvana birbaşa keçid baş verəcək. Əgər həmin paneldəki kiçik “>” işarələri üzərində mausun düyməsini klikləsək, onda burada əks olunan kiçik “>” işarəsi aşağı istiqamətlənmiş “>” işarə formasını alacaq və cari qovluqdakı alt qovluqlar siyahısı göstəriləcək (Şəkil 3).

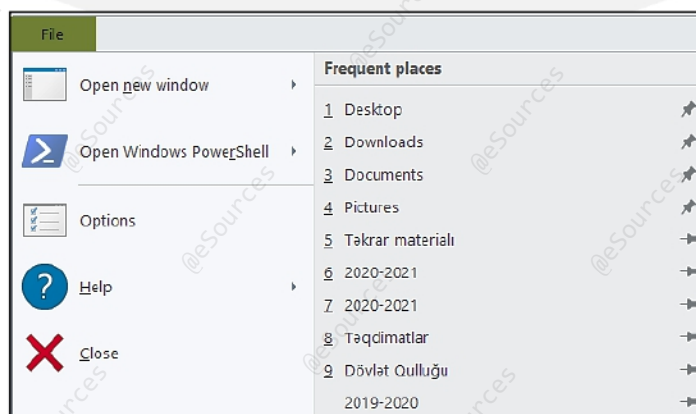
Şəkil 6.3

Master NR Tədris Mərkəzi

Ünvan sətri üzərində soldan **Back (Назад/Geri)** ← və **Forward (Вперед/İrəli)** → əvvəlcədən açılmış qovluqlara sürətli keçid üçün, **Up (Вверх/Yuxarı)** ↑ daha yüksək səviyyəli qovluğa keçid üçün (yüksək səviyyəli qovluğa keçid üçün Backspace düyməsindən də istifadə etmək olar), yanındakı **Recent locations (Последнее расположение/Son yerlər)** düyməsini sıxdıqda isə əvvəl açılmış qovluqların siyahısına baxmaq, lazım olanı seçmək mümkündür. Ünvan sətirinin sonunda göstərilən **Search area (Область поиска/Axtarış sahəsi)** qutusunda cari qovluq və onun bütün alt qovluqlarında müəyyən meyarlara cavab verən qovluq və faylları tapmağa imkan verir. Ünvan paneli üzərində olan **Refresh (Обновить/Yenilə)** ↻ düyməsi isə yenilmək üçün istifadə olunur.

Ünvan sətri ilə bağlı olan klaviatura qısayolları:	
Address bar (Адрес панель/Ünvan paneli)	F4
Back (Назад/Geri)	Alt + ←
Forward (Вперед/İrəli)	Alt + →
Up (Вверх/Yuxarı)	Alt + ↑ və ya Backspace
Refresh (Обновить/Yenilə)	F5
Search area (Область поиска/Axtarış sahəsi)	F3

File (Файл/Fayl) tabı

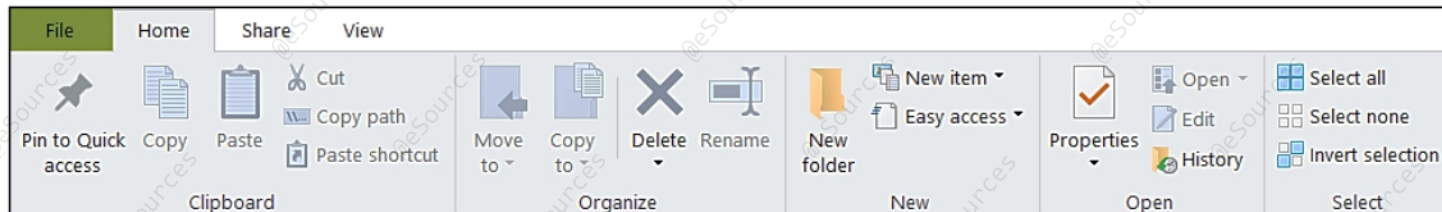

Şəkil. File (Файл/Fayl) tabı

	Open new window	Seçilmiş qovluğu və ya cari qovluğu yeni qovluq pəncərəsində açmaq üçün nəzərdə tutulub.
	Open Windows PowerShell	Windows PowerShell pəncərəsini aktivləşdirmək üçün nəzərdə tutulub.
	Options	Folder Options (Qovluqların xüsusiyyətləri) dialoq pəncərəsini açmaq üçün nəzərdə tutulub.
	Help	Kömək pəncərəsini aktivləşdirmək üçün nəzərdə tutulub.
	Close	Cari qovluq pəncərəsini bağlamaq üçün nəzərdə tutulub.

Qeyd: *Frequent Places* — tez-tez daxil olduğumuz qovluqların siyahısına baxmaq üçün nəzərdə tutulub.

Home (Главная/Ev) lent tabı və onun lent qrupları

Clipboard (Буфер обмена/Mübadilə buferi) lent qrupu

	Pin to Quick access (Закрепить на панели быстрого доступа/Cəld müraciətə daxil et) – seçilmiş qovluğun naviqasiya panelində olan Quick Access bölməsinə bərkidir;
	Copy (Копировать/Köçür) – seçilmiş obyektin mübadilə buferinə göndərilməsi üçün nəzərdə tutulub;
	Paste (Вставить/Əlavə et) – mübadilə buferində olan obyekti cari qovluğa yapışdırır;
	Cut (Вырезать/Кəs) – seçilmiş obyektin kəsilərək mübadilə buferinə yerdəyişməsinə təmin edir;
	Copy path (Скопировать путь/Yolu köçür) – seçilmiş obyektin yolunu mübadilə buferinə göndərməyi təmin edir;
	Paste shortcut (Вставить ярлык/Qısayolu əlavə et) – Mübadilə buferində yerləşdirilmiş obyektin qısayolunu yapışdırır.

Organize (Упорядочить/Təşkil et) lent qrupu

	Move to (Переместить в/Yerini buraya dəyişdir) – mübadilə buferindən istifadə etmədən seçilmiş obyektin başqa bir qovluğa yerini dəyişir;
	Copy to (Копировать в/Buraya köçür) – mübadilə buferindən istifadə etmədən seçilmiş obyektin surətini başqa bir qovluğa göndərir;
	Delete (Удалить/Sil) – seçilmiş obyekti silmək üçün istifadə edilir;
	Rename (Переименовать/Adını dəyişdir) – seçilmiş obyektin adını dəyişdirir.

New (Создать/Yeni) lent qrupu

	New Folder (Новая папка/Yeni qovluq) – cari qovluq daxilində yeni qovluq yaratmağa imkan verir;
	New Item (Создать элемент/Yeni element) – cari qovluq daxilində yeni obyekt yaratmağa imkan verir;
	Easy Access (Простой доступ/Cəld müraciət) – seçilmiş obyekti şəbəkə diski kimi quraşdırmağa imkən verir və ya Library qovluğunun içərisinə əlavə edir.

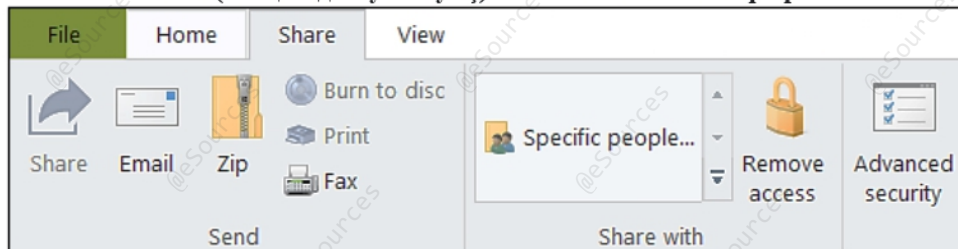
Open (Открыть/Aç) lent qrupu

	Properties (Свойства/Xüsusiyyətlər) – seçilmiş obyektin xüsusiyyətlərini göstərir, həmçinin altəmri vasitəsilə obyektin xüsusiyyətlərini də silmək mümkündür;
	Open (Открыть/Aç) – seçilmiş obyekti açmaq üçün istifadə olunur;
	Edit (Правка/Redaktə et) – seçilmiş obyekti redaktə etmək üçün nəzərdə tutulub;
	History (Журнал/Tarixçə) – seçilmiş obyektin əvvəlki versiyalarına baxmağa imkan verir.

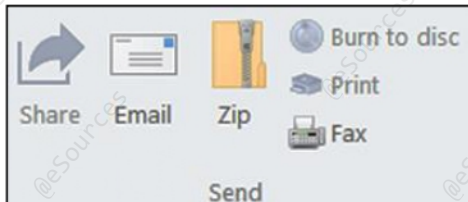
Select (Выделить/Seç) lent qrupu

	Select all (Выделить все/Hamısını seç) – Cari qovluq daxilində olan bütün obyektləri seçməyə imkan verir;
	Select None (Снять выделение/Heç birini seçmə) – Seçilmiş bütün obyektlərin bütün seçimlərini ləğv edir;
	Invert selection (Обратить выделение/Seçilmiş dəyişdir) – Seçilmiş obyektlərlə seçilməmiş obyektlərin yerini dəyişir (seçilməyənləri seçir).

Share (Общий доступ/Paylaş) lent tabı və onun lent qrupları

Send (Отправить/Göndər) lent qrupu

Share (Поделиться/Paylaş) – seçilmiş obyektin bluetooth, mail və s. ilə paylaşmağa imkan verir;

Email (Электронная почта/E-poçt) – seçilmiş obyektin MS Outlook proqramı vasitəsi ilə mail göndərməyə imkan verir;

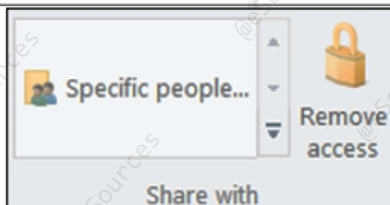
Zip (Сжать/Zip) – seçilmiş obyektin arxivləşdirməyə imkan verir;

Burn to disc (Запись на диск/Diskə yaz) – seçilmiş obyektin optik diskə yazmağa imkan verir;

Print (Печать/Çap) – seçilmiş faylı çap etmək üçün nəzərdə tutulub;

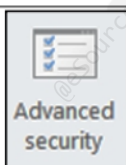
Fax (Факс/Faks) – seçilmiş faylı faksla göndərmək üçün nəzərdə tutulub.

Share with (Общий доступ/Paylaş) lent qrupu

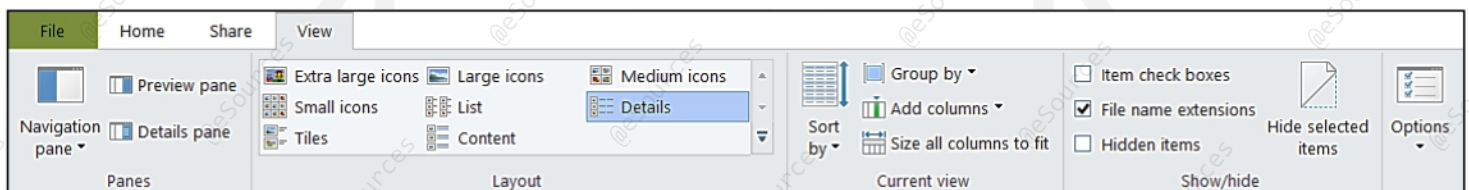
Specific people (Отдельные люди/Xüsusi şəxslər) – seçilmiş obyektin lokal kompüter şəbəkəsində seçilmiş şəxslərə paylaşmağa imkan verir;

Remove access (Сделать недоступными/Müraciəti ləğv et) – seçilmiş obyektin lokal kompüter şəbəkəsində seçilmiş şəxslərə paylaşmağı dayandırır.

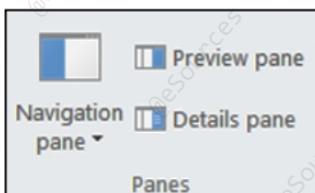

Advanced security (Дополнительные настройки безопасности/Təkmil təhlükəsizlik) – Lokal kompüter şəbəkəsində paylaşılmış obyektin təkmilləşdirilmiş təhlükəsizlik tədbirlərini bu əmr vasitəsi ilə icra etmək olar.

View (Вид/Görünüş) lent tabı və onun lent qrupları

Panes (Панели/Panellər) lent qrupu

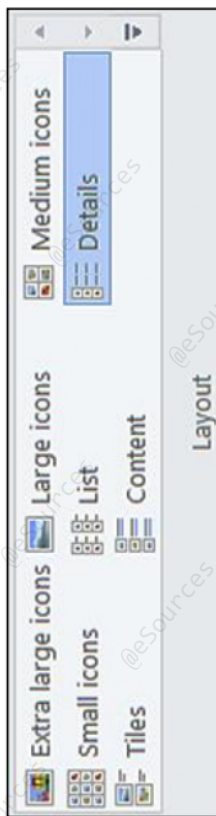

Navigation pane (Область навигации/Naviqasiya paneli) – naviqasiya (hərəkət) panelinin pəncərənin sol tərəfində görünüb-görünməməsini təyin etmək üçün istifadə olunan əmrdir. Bu əmrin altəmərləri vasitəsilə isə Hərəkət panelində qovluqların görünmə rejimlərini və kitabxana qovluğunun hərəkət panelində görünüb-görünməməsini təyin edir.

Preview pane (Область предпросмотра/Önbaxış paneli) – Pəncərənin sağ tərəfində önbaxış panelini gizlədib göstərmək üçün istifadə olunur. Bu panel vasitəsilə faylları açmadan məzmununa baxmaq mümkündür.

Details pane (Область сведений/Təfərrüatlar paneli) – Pəncərənin sağ tərəfində təfərrüatlar panelini aktivləşdirir. Bu panel vasitəsilə obyekt haqqında daha ətraflı məlumat almaq mümkündür.

Layout (Макет/Дüzən) lent qrupu

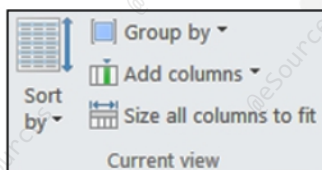
- 1. Extra Large Icon** (Огромные значки/Çox böyük işarələr) – bu əmr aktivləşdirildikdə pəncərədə təsvir olunmuş obyektlərin piktoqramları ekranda böyük formada təsvir olunur;
- 2. Large Icons** (Крупные значки/Böyük işarələr) – birinciyə nisbətən burada piktoqramlar daha kiçik formada olur;
- 3. Medium Icons** (Обычные значки/Adi işarələr) – obyektlərin işarələrini ekranda əks olumma strukturunda bir dəyişiklik olmasa da, piktoqramlar nisbətən kiçilir;
- 4. Small Icons** (Мелкие значки/Kiçik işarələr) – obyektlərin piktoqramları kiçik formada olur və sətirlər üzrə əlifba sırası ilə əks olunur;
- 5. List** (Список/Siyahı) – piktoqramlar əvvəlki ilə eyni görünüşdə olur, lakin bu dəfə sütun üzrə əlifba sırasıyla nizamlanır;
- 6. Details** (Таблица/Təfərrüatlar) – bu halda piktoqramlar susmaya görə bir sütunda əlifba sırası ilə nizamlansa da sonradan istifadəçilər tərəfindən bu düzülüş dəyişdirilə bilər. Həmçinin burada susmaya görə obyektlərin 4 düzülüş rejimi verilir:

- adına görə (name);
- son dəyişiklik tarixinə görə (date modified);
- tipinə görə (type);
- ölçüsünə görə (size).

Bu rejimdə sütunlar üzrə filtrləmə əməliyyatı da aparmaq mümkündür, yəni ancaq müəyyən şərtləri ödəyən sətirlər saxlanılır, yerdə qalanlar atılır.

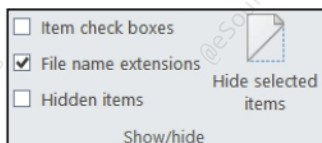
- 7. Tiles** (Плитка/Lövhəciklər) – bu rejimdə obyektlərin piktoqramları orta ölçüdə sütunlarda verilir və bu piktoqramların yanında obyektin adı, tipi, ölçüsü təsvir olunur;
- 8. Content** (Содержимое/Məzmun) – Bu rejimdə isə obyektin piktoqramları orta ölçüdə olur, obyektlər bir sütunda təsvir olunur, hər bir piktoqramın sağında ayrıca bir sütunda isə obyekt haqqında olan məlumatlar(əsasən son dəyişiklik tarixi və ölçüsü) əks olunur.

Current view (Текущий вид/Cari görünüş)

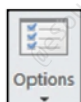
- Sort by** (Сортировка/Nizamla) – obyektlərin nizamlanmasını həyata keçirir. Susmaya görə obyektlər 4 xüsusiyyətə görə nizamlanır: adı, tipi, son dəyişiklik tarixi, ölçüsü.
- Group by** (Группировка/ Qruplaşdır) – seçilmiş şərtə görə obyektlərin qruplaşdırılmasına imkan verir. Obyektləri qruplaşdırdıqda onları bir kliklə asanlıqla seçmək mümkündür.
- Add Columns** (Добавить столбцы/Sütun əlavə et) – **Details** (Таблица/Təfərrüatlar) görünüş rejimində olduqda pəncərəyə əlavə sütunlar artırır.
- Size All Columns to Fit** (Все столбцы по размеру содержимого/Sığıdırmaq üçün bütün Sütunları Ölçüləndir) – bütün sütunların enini içərisində məzmunu uyğunlaşdırır.

Show/hide (Показать/Скрыть/Göstər/gizlət) lent qrupu

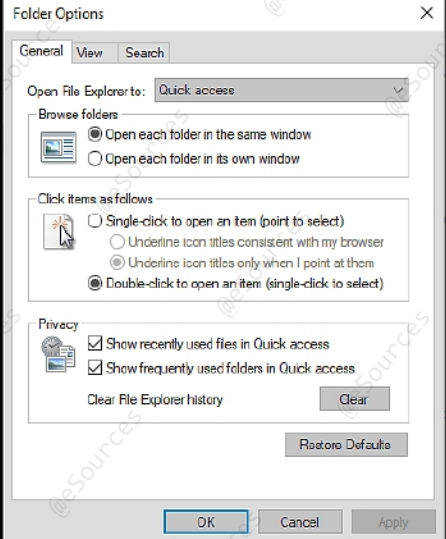
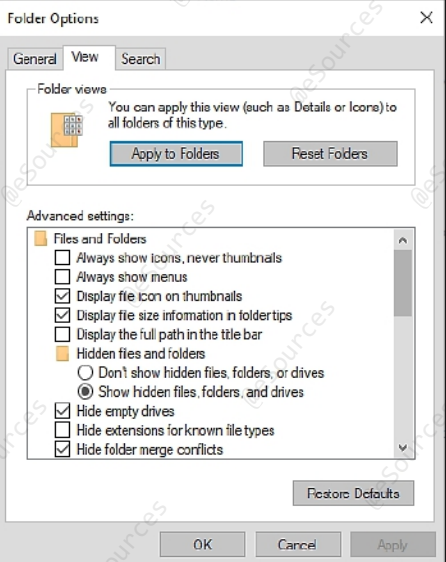
- Item check boxes** (Флажки элементов/Elementin seçim xanaları) – qovluq pəncərəsində olan hər bir obyektin önündə balaca kvadrat formasında seçim qutusu əlavə etmək üçün nəzərdə tutulub.
- File name extensions** (Расширения имен файлов/Fayl adı genişlənmələri) – faylların genişlənmələrinin gizlədilib-görünməsinə təyin edir.
- Hidden items** (Скрытые элементы/Gizli elementlər) – gizli obyektlərin görünüb-görünməməsinə təyin edir.
- Hide selected items** (Скрыть выбранные элементы/Seçilmiş elementləri gizlət) – seçilmiş obyektləri gizlədir.

Options (Параметры/Seçimlər) lent qrupu

- Options** (Параметры/Seçimlər) əmrinin yuxarı hissəsinə kliklədikdə **Folder Options** (Параметры папок/Qovluq seçimləri) dialoq pəncərəsi aktivləşir. **Folder Options** (Параметры папок/Qovluq seçimləri) dialoq pəncərəsinin üç tabı vardır: **General** (Общие/Ümumi), **View** (Вид/Görünüş) və **Search** (Поиск/Axtar).

Folder Options (Параметры папок/Qovluq seçimləri) dialoq pəncərəsi

General (Общие/Ümumi) tabı 	1. Open each folder in the same window (Открывать папки в одном и том же окне/Qovluqları eyni pəncərədə aç) parametrimin seçilməsi iç-içə yerləşmiş qovluqların açılması zamanı bir pəncərədə əks olunmasını təmin edir; 2. Open each folder in its own window (Открывать каждую папку в отдельном окне/Нәр qovluğu ayrı pəncərədə aç) parametri iç-içə yerləşmiş qovluqların ayrı-ayrı pəncərələrdə açılmasını təmin edir; 3. Single-click to open an item (point to select) (Открывать одним щелчком, выделять указателем/Elementi açmaq üçün bir klik göstəricisi ilə qeyd etmək) parametri seçildikdə obyektlər sol düymə bir dəfə kliklənərək açılır və mausun göstəricisi əl şəklində əks olunur; 4. Double-click to open an item (single-click to select) (Открывать двойным, выделять одним щелчком/Elementi açmaq üçün ikiqat klik seçmək üçün bir klik) parametri seçildikdə obyektlər sol düymə ikiqat kliklənərək açılır və mausun göstəricisi ox şəklində əks olunur; 5. Privacy (Конфиденциальность/ Məxfilik) ilə son istifadə olunmuş obyektlərin və tez-tez istifadə olunmuş qovluqların Quick Access bölümündə görünüb görünməməsi təyin edilir.
View (Вид/ Görünüş) tabı 	1. Apply to Folders (Применить к папкам/Qovluqlara tətbiq et) və Reset Folders (Сброс вида папок/Qovluqların vəziyyətini bərpa et) düymələri ilə bu qovluq üçün istifadə edilmiş görünüş rejimini bu tipdən olan bütün qovluqlara tətbiq olunması və ya qovluqların əvvəlki vəziyyətinin bərpasını təmin edir; 2. Advanced settings (Дополнительные параметры/Тəkmil parametrlər) bölməsində bütün qovluqların ekranda əks olunma parametrləri tənzimlənir. Məsələn: • Don't show hidden Files, folders or drives (Не показывать скрытые файлы, папки и диски/Gizli faylları, qovluqları və qurğuları göstərmə) parametri seçilmiş olduqda atributu "gizli" olan elementlər ekranda əks olunmur; • Show hidden files, folders or drives (Показывать скрытые файлы, папки и диски/Gizli faylları, qovluqları və qurğuları göstər) parametri seçildikdə isə həmin elementlər ekranda görünür; • Hide extensions for known file types (Скрывать расширения для зарегистрированных типов файлов/Məlum fayl tipləri üçün ad genişlənmələrini gizlət) parametri seçilsə, o halda əməliyyat sisteminə məlum olan proqramların fayl tipləri yəni ad genişlənmələri ekranda əks olunmur. Əks halda bütün faylların ad genişlənmələri əks olunur.
Search (Поиск/Axtar) tabı	Folder Options (Параметры папок/Qovluq seçimləri) dialoq pəncərəsinin Search (Поиск/Axtar) pəncərə əlavəsindəki parametrlərlə əməliyyat sisteminin qovluqlarda axtarış parametrləri tənzimlənir.

Status bar (Строка состояние/Vəziyyət sətri). File Explorer (Файловый проводник/Fayl bələdçisi) proqram pəncərəsinin ən aşağı hissəsində **Status bar** (Строка состояние/Vəziyyət sətri) yerləşir. Vəziyyət sətri adətən bir neçə zonaya bölünmüş olur və bu zonaların hər birinə müəyyən informasiya çıxarılır. Məsələn, qovluq pəncərəsinin vəziyyət sətrində qovluqda yerləşmiş obyektlərin sayı, diskin boş hissəsinin həcmi və həmçinin seçilmiş qovluqdakı faylların tutduğu yaddaş sahəsinin həcmi və s. məlumat əks olunur. Vəziyyət sətrinin ən sağ tərəfində obyektlər haqqında məlumatların görünməsi (**Details** (Таблица/Тəfərrüatlar)) və obyektlərin sadəcə böyük piktoqramlar şəklində görünməsini təmin edən (**Large Icons** (Крупные значки/Бöyük işarələr)) 2 düymə yerləşir.

Qeyd: MS Office proqramlarında olduğu kimi burada da **Type Key** (Açar tipi) elementlərini **Alt** və ya **F10** düymələri ilə aktivləşdirmək mümkündür.

Mübadilə buferi. Windows 10 ƏS – də informasiya mübadiləsi üçün müxtəlif üsullar var. Bunlardan biri **mübadilə buferindən** (Win+V – sıxmaqla Windows 10-nun mübadilə buferini açmaq olar) istifadə etməklə obyektlərin **surətinin çıxarılması və ya yerdəyişməsi** əməliyyatıdır. Digər üsul isə əlaqələrin yaradılması və ya **OLE** (Əlaqə və obyektlərin tətbiq edilməsi) texnologiyasından istifadə etməklə **bir tətbiqi proqram paketi obyektinin digərinə əlavə olunmasından** ibarətdir.

Obyektin surətinin çıxarılması və ya yerinin dəyişdirilməsi zamanı müvəqqəti saxlandığı yer mübadilə buferi (Clipboard) adlanır. Mübadilə buferi enerjiden asılıdır.

Mübadilə buferi əmrləri aşağıdakılardır:

Cut (CTRL+X) – obyektin mübadilə buferi vasitəsilə yerini dəyişir;

Copy(CTRL+C) – obyekti öz yerində saxlamaqla, surətini çıxarır;

Paste(CTRL+V) – kəsilmiş və surəti alınmış obyekti göstərilən yerə əlavə edir.

Bufer əmrləri həmçinin File Explorer pəncərəsinin Home menyusu daxilində yerləşən Clipboard əmrləri ilə də etmək olar.

Qeyd: **Cut** və **Copy** əmrləri **obyekt seçildikdə** aktiv olur. **Paste** əmri isə **Cut** və ya **Copy** əmri icra olunduqdan sonra aktivləşir. **Cut** əmrindən sonra obyekt solğun görünür. **Paste** əmri mübadilə buferi boş olduqda passiv olur (solğun rəngdə). **Paste** əmri **Cut** və **Copy** –

Master NR Tədris Mərkəzi

dən sonra, Paste Shortcut əmri isə **yalnız** Copy əmrindən sonra aktiv olur. Mübadilə buferində yalnız **1 obyekt** yerləşə bilər. Copy əmrindən sonra obyekti mübadilə buferindən **silinənədək istənilən sayda** yapışdırmaq olar, Cut əmrindən sonra isə yalnız 1 dəfə.

§6.6. Windows 7 əməliyyat sistemində kontekst menyular

Fayl və qovluqlar üzərində aparılan əməliyyatların ən səmərəli variantlarından biri də faylın, qovluğun və iş masasının kontekst menyusudur. Kontekst menyunun iki üstünlüyü var: istifadəçinin işlədiyi proqramın menyusundan zəruri əməllərin axtarışına ehtiyac qalmır və kontekst menyuda istifadəçinin yalnız cari anda istifadə etdiyi iş rejimi və ya obyektə bağlı zəruri əməliyyatların siyahısı əks olunur. Kontekst menyunu müxtəlif üsullarla açmaq olar:

- obyektin və ya proqram pəncərəsinin üzərində mausun sağ düyməsini basmaqla;

- klaviaturadan (context menu) düyməsini basmaqla;

- klaviaturadan **Shift+F10** düymələr kombinasiyasını basmaqla.

1. Faylın kontekst menyusu:

- **Open** (Открыть/Аç) – faylı açır;
- **Edit** (Правка/Redaktə et) – faylı redaktə edir;
- **New** (Создать/Үeni) – faylı yeni pəncərədə açır;
- **Print** (Печать/Çap et) – faylı çap edir;
- **Open with** (Открыть с помощью/Аçma vasitəsi) – bir proqrama məxsus olan faylı başqa proqram pəncərəsində açmağa imkan verir;

- **Share with** (Общий доступ/Пaylaş) – faylı şəbəkədə ümumi istifadəyə verir;
- **Add to archive...** (Добавить в архив.../Arxivə əlavə et...), **Add to “File name”** (Добавить в архив «Имя Файла»/Arxivə əlavə et “Faylın adı”), **Compress and email...** (Добавить в архив и отправить по e-mail.../Sıxışdır və e-poçtla göndər...), **Compress to “File name” and email** (Добавить в архив «Имя Файла» и отправить по e-mail/Sıxışdır “Faylın adı” və e-poçtla göndər) – kompüterdə arxiv proqramı quraşdırıldıqda olur;

- **Restore previous versions** (Восстановить предыдущие версии/Əvvəlki versiyaları qaytar) – seçilmiş fayl və ya qovluğun əvvəlki versiyasını bərpa edir;

- **Send to** (Отправить/Гöндөр) – faylı elektron poçt vasitəsilə, fləş diskə və s. göndərir;
- **Cut** (Вырезать/Кəs) – faylı kəsib mübadilə buferinə yerləşdirir;
- **Copy** (Копировать/Кöçür) əmri cari qovluqda seçilmiş obyektin surətini (kopyasını) mübadilə buferinə yerləşdirir.
- **Create Shortcut** (Создать ярлык/Қısayol yarat) – faylın qısayolunu yaradır;
- **Delete** (Удалить/Sil) – faylı silir;
- **Rename** (Переименовать/Adı dəyişdir) – faylın adını dəyişir;
- **Properties** (Свойства/Xüsusiyyətlər) – faylın xüsusiyyətlərini göstərir.

2. Qısayolun kontekst menyusu. Faylın kontekst menyusu ilə qısayolun kontekst menyusu ilə demək olar ki, eynidir. Fərqlər – qısayolun kontekst menyusunda **Open file location** (Открыть расположение файла/Faylın məkanını aç) əmrinin olması və **Share with** (Общий доступ/Пaylaş) əmrinin olmamasıdır.

- **Open file location** (Открыть расположение файла/Faylın məkanını aç) – istinad etdiyi obyektin olduğu qovluğa açır.

3. Qovluğun kontekst menyusu. Qovluğun kontekst menyusu faylın kontekst menyusu ilə oxşardır. Fərq ondan ibarətdir ki, qovluğun kontekst menyusunda **Edit** (Правка/Redaktə et), **New** (Создать/Үeni), **Print** (Печать/Çap et), **Open with** (Открыть с помощью/Аçma vasitəsi) əməlləri yoxdur.

Qeyd: obyektlərin kontekst menyusunun ilk əmrinin qalın hərflərlə verilməsinin səbəbi odur ki, bu əmri obyektin üzərinə mausun sol düyməsini iki dəfə klikləməklə də icra etmək olar.

4. Arxiv qovluğunun kontekst menyusu. Arxiv qovluğunun kontekst menyusunda əlavə olaraq aşağıdakı əməllər var:

- **Open with WinRAR** (Открыть с помощью WinRAR/WinRARla aç) – arxiv qovluğunu **WinRAR** proqramı ilə açır;
- **Extract files...** (Извлечь файлы.../Faylları Çıxar...) – arxiv qovluğunda yerləşən faylları istifadəçinin təyin edəcəyi yərə çıxarır;
- **Extract Here** (Извлечь в текущую папку/Bura çıxar) – arxiv qovluğunda yerləşən faylları arxivin yerləşdiyi qovluğa çıxarır;
- **Extract to “Archive name”** (Извлечь в «Имя архива»\ “Arxivin adı”\ qovluğuna çıxar) – arxiv qovluğunda yerləşən faylları arxivin adında olan qovluğa çıxarır.

5. This PC (Этот компьютер/Бу PC) qovluğunun kontekst menyusu:

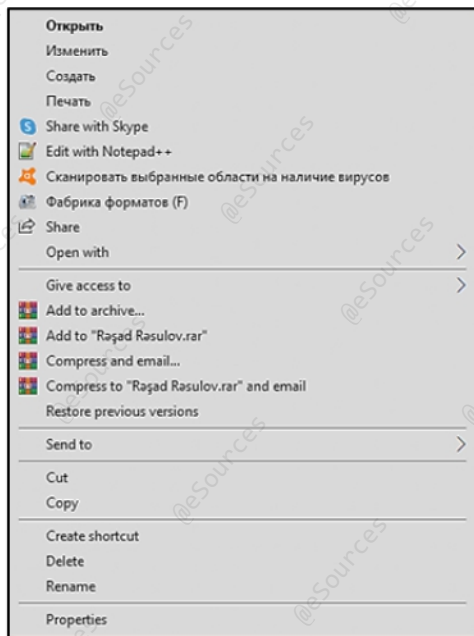
- **Pin to Quick Access** (Закрепить на панели быстрого доступа/Сəld müraciətə daxil et) – qovluğun müraciət bölməsinə bərkidir;

- **Manage** (Управление/İdarəetmə) – diskləri və qurğuları idarə edir (sərt disklərin bölgülərinə baxış və ya onların birləşdirilməsi, drayverlərin siyahısına baxış və ya onların yenilənməsi və s. kimi əməllər);

- **Map network drive** (Подключить сетевой диск/Şəbəkə diskini qoş) – şəbəkə qovluğunu məntiqi disk kimi istifadə etməyə imkan verir;

- **Disconnect network drive** (Отключить сетевой диск/Şəbəkə diski ilə əlaqəni kəs) – şəbəkə ilə əlaqəni kəsmək üçün şəbəkə diskini ayırır;

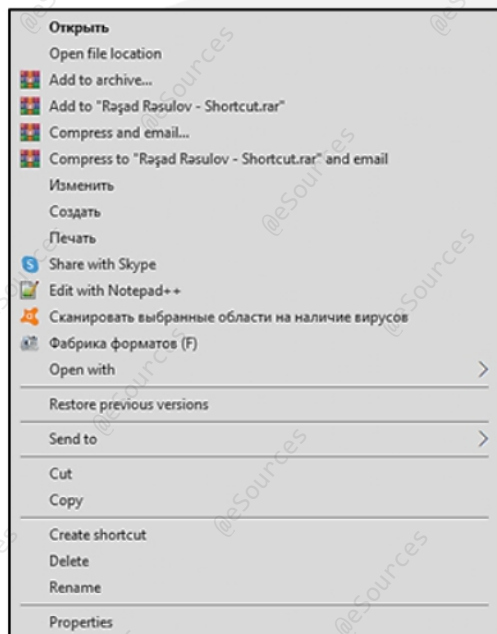
Properties (Свойства/Xüsusiyyətlər) – kompüter və əməliyyat sistemi haqqında ümumi məlumat almağa imkan verir.

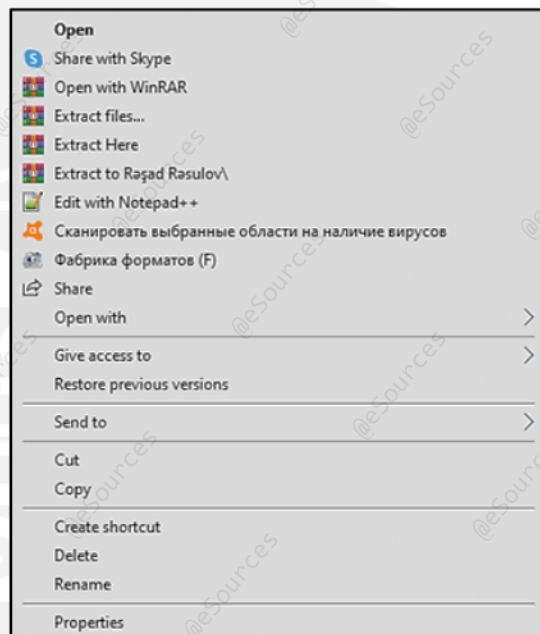
Şəkil. Faylın kontekst menyusu

Şəkil. Qovluğun kontekst menyusu

Şəkil. Qısayolun kontekst menyusu

Şəkil. Arxiv qovluğunun kontekst menyusu

6. Recycle Bin (Корзина/Şəbət) qovluğunun kontekst menyusu:

• **Empty Recycle Bin** (Очистить корзину/Şəbəti təmizlə) – şəbəti “boşaldır”;

• **Properties** (Свойства/Хüsusiyyətlər) əmrini klikləyəən zaman açılan **Recycle Bin Properties** (Свойства: Корзина/Şəbət Хüsusiyyətləri) dialog pəncərəsinin **General** (Общие/Ümumi) sahəsinin əmrləri ilə tanış olaq:

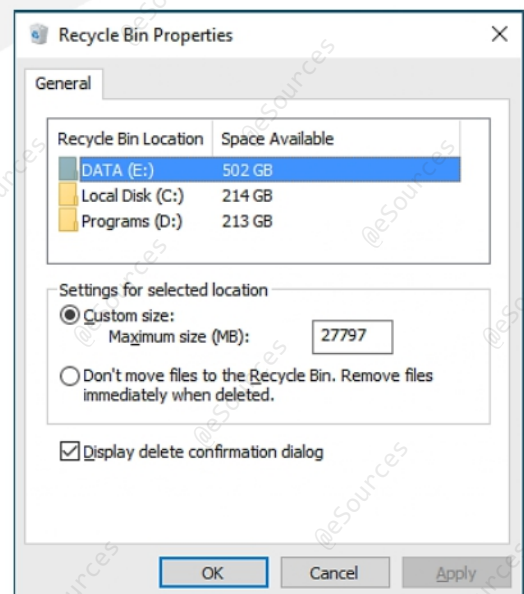
- **Recycle Bin Location** (Расположение корзины/Şəbət üçün yer) – şəbətin sərt diskin hansı məntiqi bölməsində yerləşməsini seçmək üçündür.

- **Settings for selected location** (Параметры для выбранного расположения/Seçilmiş məkan parametrləri) – şəbətin ölçüsünü təyin etmək və ya obyektlərin şəbətdə düşmədən birdəfəlik silinməsini təyin etmək üçündür.

1. **Custom size:** (Задать размер:/Fərdi ölçü:) – şəbətin həcmi təyin edilir. **Maximum size (MB):** (Максимальный размер (МБ)/Maksimum ölçü (MB):) əmrinin qarşısındakı xanaya ixtiyari ölçünü (seçilmiş məntiqi diskin həcmi aşmamaq şərtilə) yazı bilərik;

2. **Don't move files to the Recycle Bin. Remove files immediately when deleted.** (Уничтожать файлы сразу после удаления, не перемещая в корзину/Faylları Şəbətdə göndərmə). Silinmə zamanı faylları birdəfəlik ləğv et.) – faylları şəbətdə düşmədən birdəfəlik silir (**Shift+Delete**).

Display delete confirmation dialog (Запрашивать подтверждение на удаление/Silinmənin təsdiqlənməsi dialogunu göstər) – faylları silən zaman ekranda görünən dialog pəncərəsinin (Şəkil) göstərilməsini və ya göstərilməməsini təyin edir.

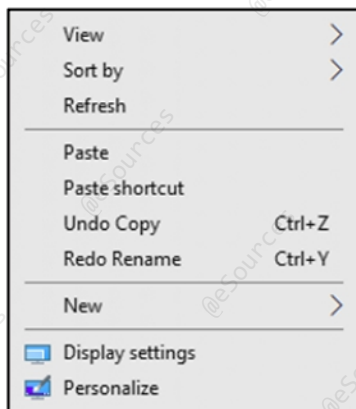

Şəkil. Recycle Bin Properties (Свойства: Корзина/Şəbət Хüsusiyyətləri) dialog pəncərəsi

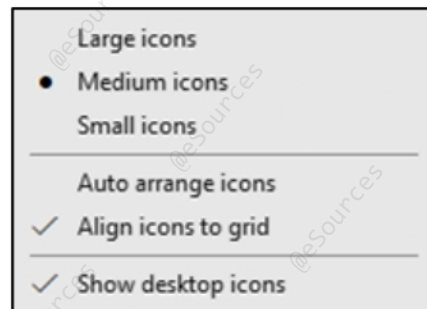
Master NR Tədris Mərkəzi

7. İş masasının kontekst menyusu (Şəkil):

View (Bild/Görünüş) – piktoqramların formasını və ölçüsünü təyin edir. Maus bu əmrin üzərində saxlayan zaman alt pəncərə açılır (Şəkil):

Şəkil. İş masasının kontekst menyusu

Şəkil. View (Bild/Görünüş) alt pəncərəsi

İş masasının görünüş rejimləri:

- **Large Icons** (Крупные значки/Böyük Piktoqramlar) – obyektlər böyük ikonlar şəklində görünür;
- **Medium Icons** (Обычные значки/Orta Piktoqramlar) – obyektlər orta ölçülü ikonlar şəklində görünür;
- **Small Icons** (Мелкие значки/Kiçik Piktoqramlar) – obyektlər kiçik ikonlar şəklində görünür.

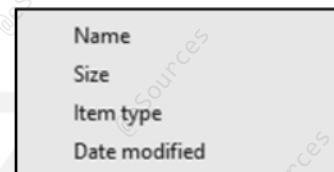
İş masasının nizamlaşdırma rejimləri:

- **Auto arrange icons to grid** (Упорядочить значки автоматически/Avtomizasiya piktoqramları) – obyektlər avtomatik olaraq nizamlayır;
- **Align icons to grid** (Выровнять значки по сетке/Piktoqramları tor üzrə düzləndir) – obyektləri ekranın tor xətləri üzrə nizamlayır.

- **Show desktop icons** (Отображать значки рабочего стола/İş masası piktoqramlarını göstər) – iş masasında piktoqramları göstərir. Susmaya görə bu parametrin qarşısında “quş” işarəsi olur. Əgər bu işarə götürülsə, iş masasında heç bir piktoqram görünməyəcək (mini-proqramlardan başqa).

Sort by (Сортировка/Nizamla) – bu əmr üzərində mausun sol düyməsini klik etdikdə pəncərənin solunda aşağıdakı kimi bir alt pəncərə açılır (Şəkil):

- **Name** (Имя/Ad) – ekrandakı obyektləri adına görə sıralayır;
- **Size** (Размер/Ölçü) – ekrandakı obyektləri ölçüsünə görə sıralayır;
- **Item type** (Тип элемента/Element növü) – ekrandakı obyektləri tipinə görə sıralayır;
- **Date modified** (Дата изменения/Dəyişdirilmə tarixi) – ekrandakı obyektləri son dəyişiklik tarixinə görə sıralayır.

Şəkil. Sort by (Сортировка/ Nizamla) alt pəncərəsi

- **Refresh** (Обновить/Yenilə) – bu düymə yeniləmə əməliyyatını yerinə yetirir. Bu əməliyyatı klaviatüradan **F5** düyməsi vasitəsilə də icra etmək olar.

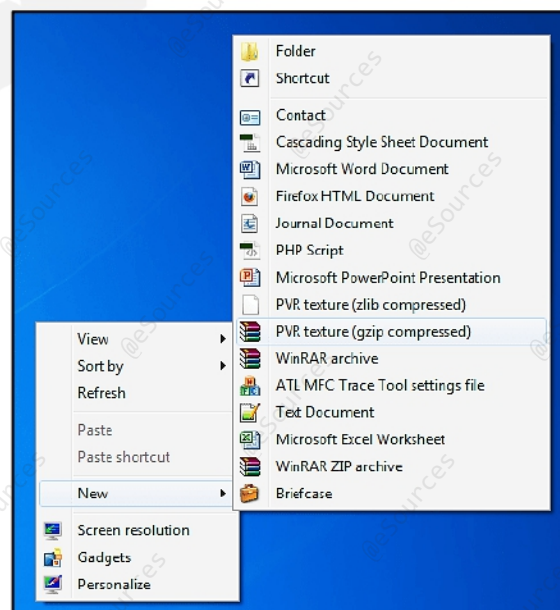
- **Paste** (Вставить/Əlavə et) – mübadilə buferindəki obyekti yapışdırır. Bu əmr **Cut** (Вырезать/Kəs) və **Copy** (Копировать/Köçür) əməllərindən sonra aktivləşir.

- **Paste Shortcut** (Вставить ярлык/Qısayol əlavə et) – mübadilə buferindəki obyektin qısayolunu yapışdırır. Bu əmr yalnız **Copy** (Копировать/Köçür) əməllərindən sonra aktivləşir.

- **Undo** (Отменить/Qaytar) – sonuncu əməliyyatı ləğv edir. Bu əməliyyatı klaviatüranın **Ctrl+Z** düymələr kombinasiyası ilə də yerinə yetirmək olar. Sonuncu əməliyyatda obyekt silinibse **Undo Delete** (Отменить удаление/Silinməni Qaytar) və ya sonuncu əməliyyatda obyektin nüsxəsi yaranıbsa, **Undo Copy** (Отменить копирование/Köçürməni Qaytar) əməlləri əks olunacaq. **Undo** (Отменить/Qaytar) əmrini icra etdikdən sonra **Redo** (Вернуть/Təkrar icra) əmri aktivləşir.

- **Redo** (Вернуть/Təkrar icra) – ləğv edilmiş əməliyyatın bərpasını icra edir. Bu əməliyyatı klaviatüranın **Ctrl+Y** düymələr kombinasiyası ilə də yerinə yetirmək olar.

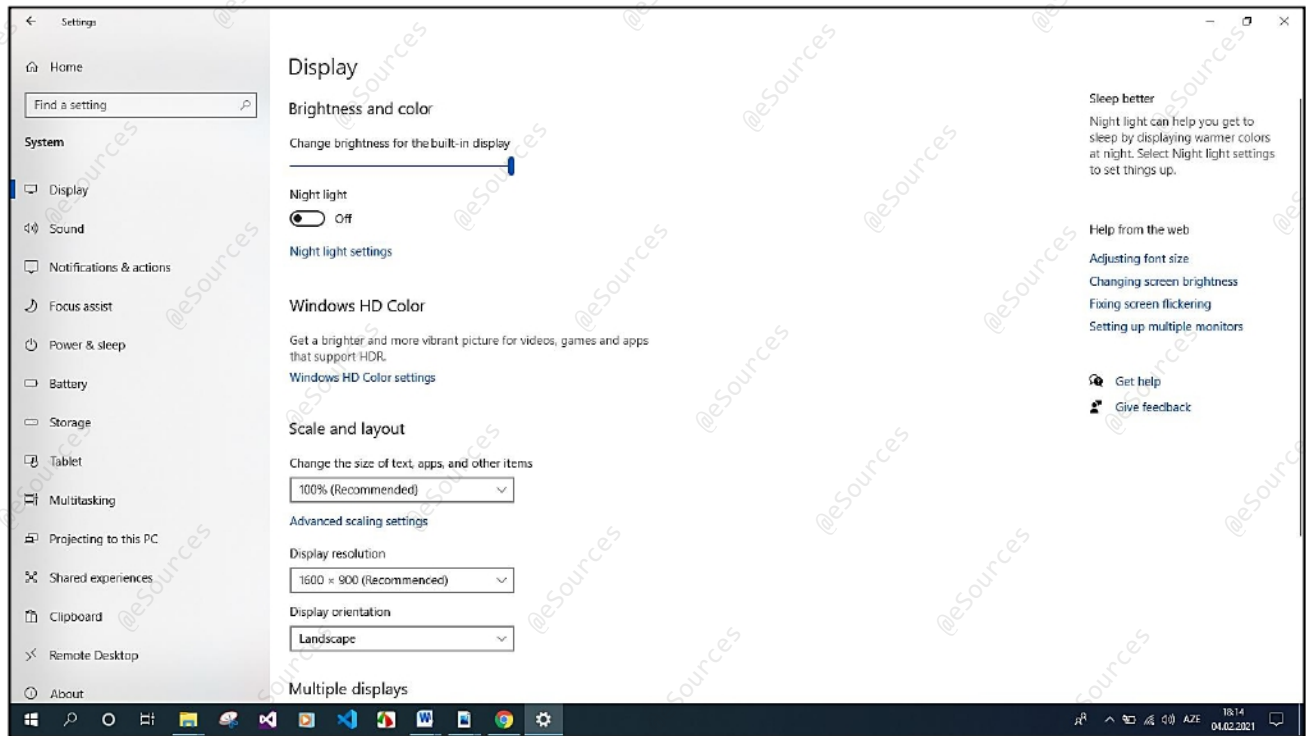
- **New** (Создать/Yeni) – əmr iş masasında yeni obyekt yaratmaq üçün istifadə edilir. Bu əmrdən istifadə edərək iş masasında yeni istifadəçi qovluğu yaratmaq, iş masasında olmayan, lakin tez-tez istifadə olunan hər hansı obyektin qısayolunu yaratmaq, eyni zamanda sistemin təklif etdiyi müxtəlif fayllar yaratmaq olar (Şəkil).

Şəkil. New (Создать/Yeni) əmri

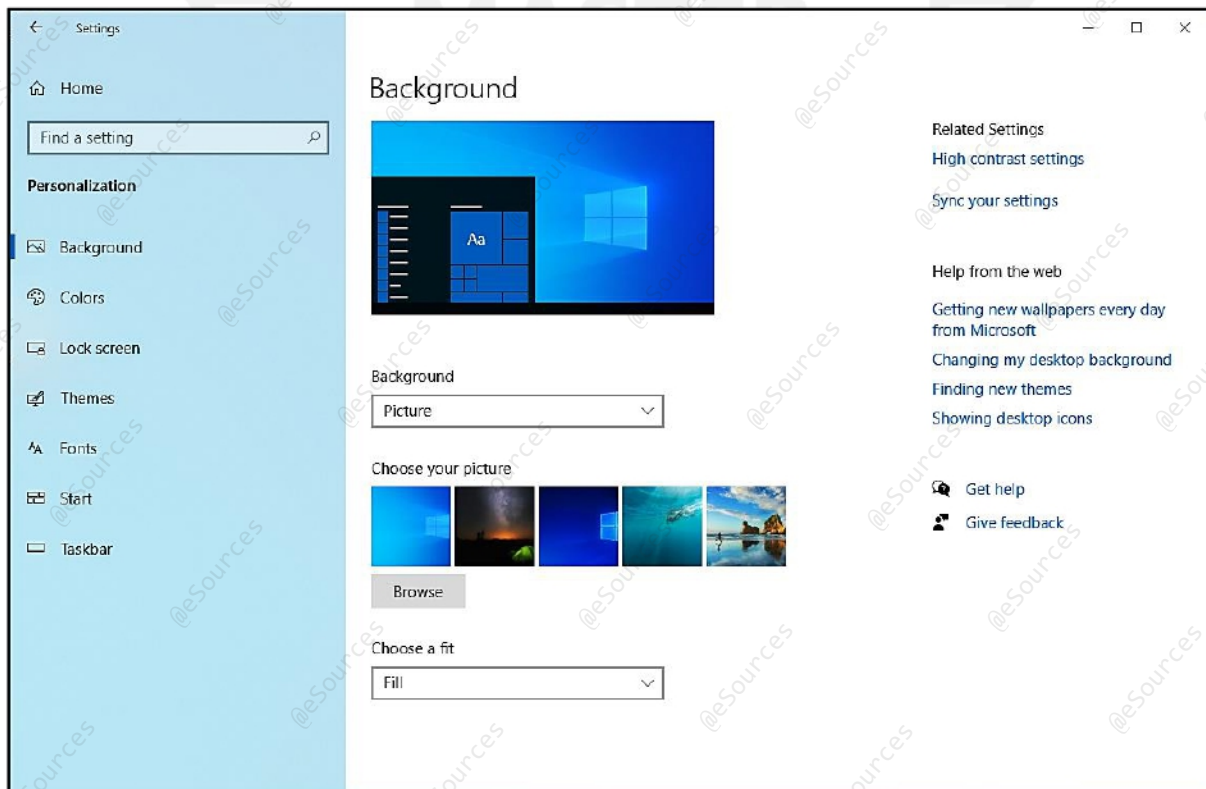
Master NR Tədris Mərkəzi

• **Display settings** (Параметры экрана/Display parametləri) – ekranın parlaqlığı, obyektlərin ölçüləri, əksətdirmə qabiliyyəti, ekran oriyentasiyası və s. tənzimləmək üçündür (Şəkil).

Şəkil. Display settings (Параметры экрана/Display parametləri)

- **Brightness and color** (Яркость и цвет/Parlaqlıq və rəng) – ekran parlaqlığını və gecə işığı rejimini sazlayır;
 - **Scale and layout** (Масштаб и разметка/Miqyas və düzən) – ekrandakı obyektlərin ölçülərini nizamlayır;
 - **Display resolution** (Разрешение экрана) – ekranın əksətdirmə qabiliyyətini nizamlayır;
 - **Display orientation** (Ориентация дисплея/Display səmtləşməsi) – ekran oriyentasiyasını nizamlayır;
 - **Multiple displays** (Несколько дисплеев/Bir neçə display) – bir neçə monitorun qoşulma parametrlərini nizamlayır.
 - **Personalize** (Персонализация/Fərdiləşdir) – iş masasını fərdiləşdirmək (arxa fonu, səs effektlərini, iş masasındakı piktoqramların görünüşünü dəyişmək və s.) məqsədilə istifadə edilir.
- Açılan **Personalization** (Персонализация/Fərdiləşdir) bölməsinin bəzi hissələrini təhlil edək:
- **Background** (Фон/Fon) – iş masasının fon rəsmiini dəyişmək üçün istifadə olunur (Şəkil).

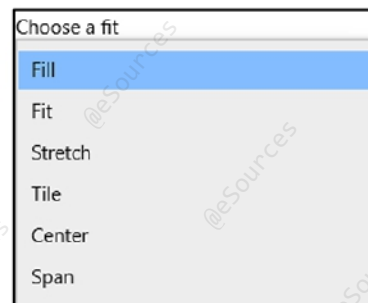

Şəkil. Background (Фон/Fon)

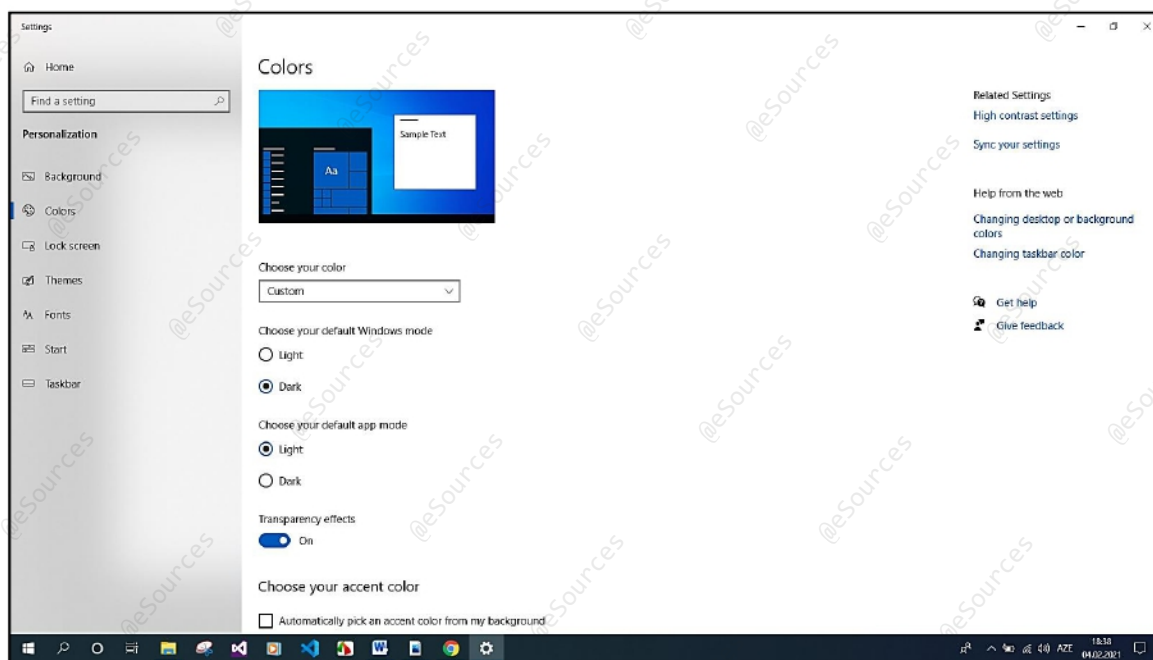
Master NR Tədris Mərkəzi

Şəkil ekran ölçülərinə uyğunlaşdırılması üçün pəncərənin aşağısında yerləşən **Choose a fit** (Выберите положение/Mövqe seç) düyməsini klikləməklə açılan əmrlərdən birini seçmək lazımdır (Şəkil):

1. **Fill** (Заполнение/Doldur) – şəkil bütün ekranı tutur. Susmaya görə bu rejim təklif edilir. Şəkil ekrana yerləşmədiyi halda şəkilin artıq hissələri kəsilir;
 2. **Fit** (По размеру/Uyğunluq) – şəkil ekranın şaquli sərhədlərinə qədər dartılır;
 3. **Stretch** (Растянуть/Dartılma) – şəkilin kənarları kəsilmədən ekranın kənarlarına qədər dartılır;
 4. **Tile** (Замостить/Mozaika) – şəkil bütün ekran üzrə çoxaldılır. Bu rejim kiçik ölçülü şəkillər üçün daha məqsəduyğundur;
 5. **Center** (По центру/Mərkəzə) – şəkilin ölçüləri dəyişmədən ekranın mərkəzinə yerləşir;
 6. **Span** (Расширение/Dart) – çoxmonitorlu rejimdə aktivləşir. Şəkli monitorların ekranlarına bölüşdürür;
- **Colors** (Цвета/Rəng) – pəncərələrlə bağlı rəng seçimlərini təyin etmək üçündür.

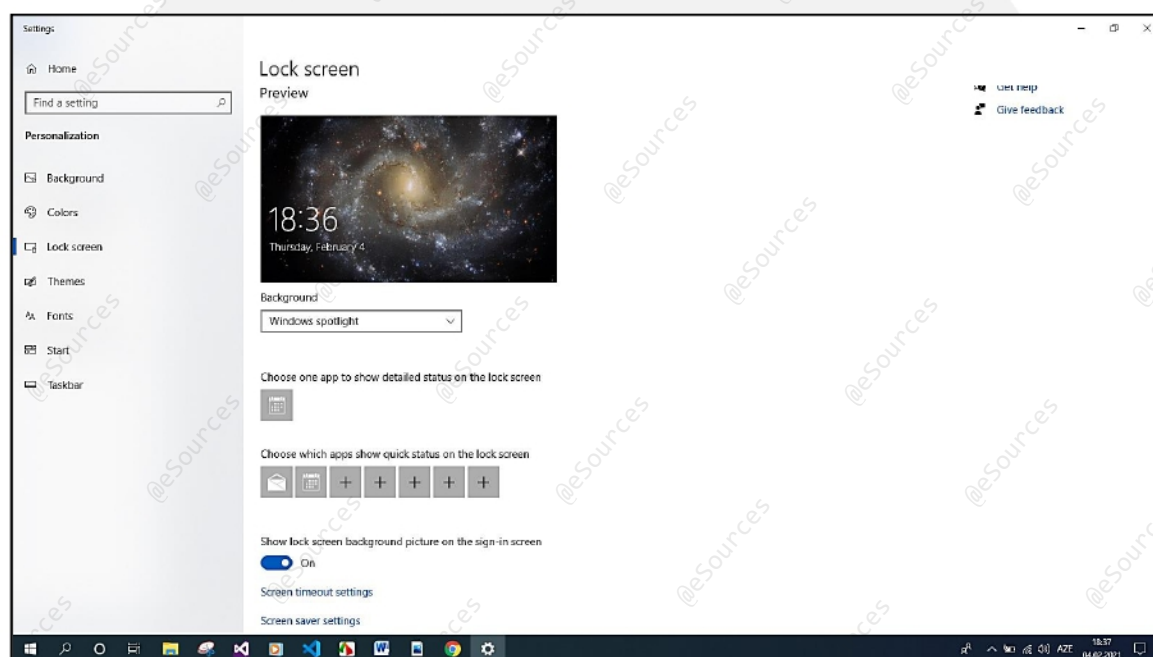

Şəkil. Choose a fit (Выберите положение/Mövqe seç)

Şəkil. Colors (Цвета/Rəng)

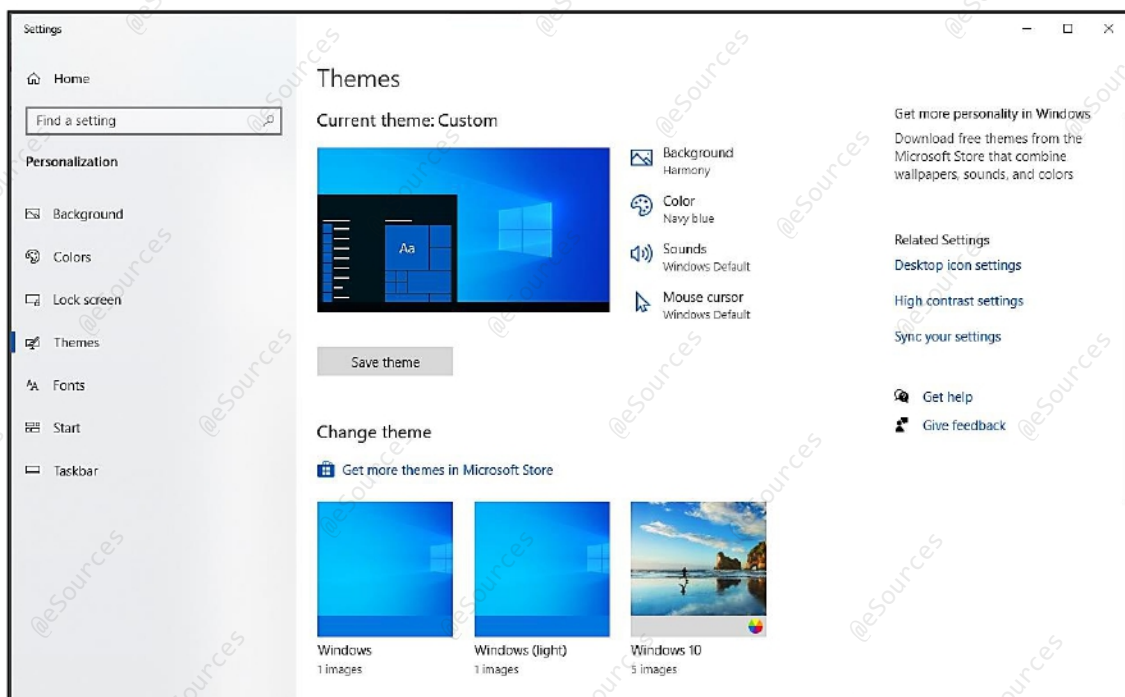
- **Lock screen** (Экран блокировки/Kilid ekranı) – kilid ekranı ilə bağlı tənzimləmələr aparmaq üçündür. Buraya kilid ekranının arxa fonu, ekranın uyxu rejiminə düşmə parametrləri, ekran qoruyucusunun xüsusiyyətləri və s. daxildir.

Şəkil. Lock screen (Экран блокировки/Kilid ekranı)

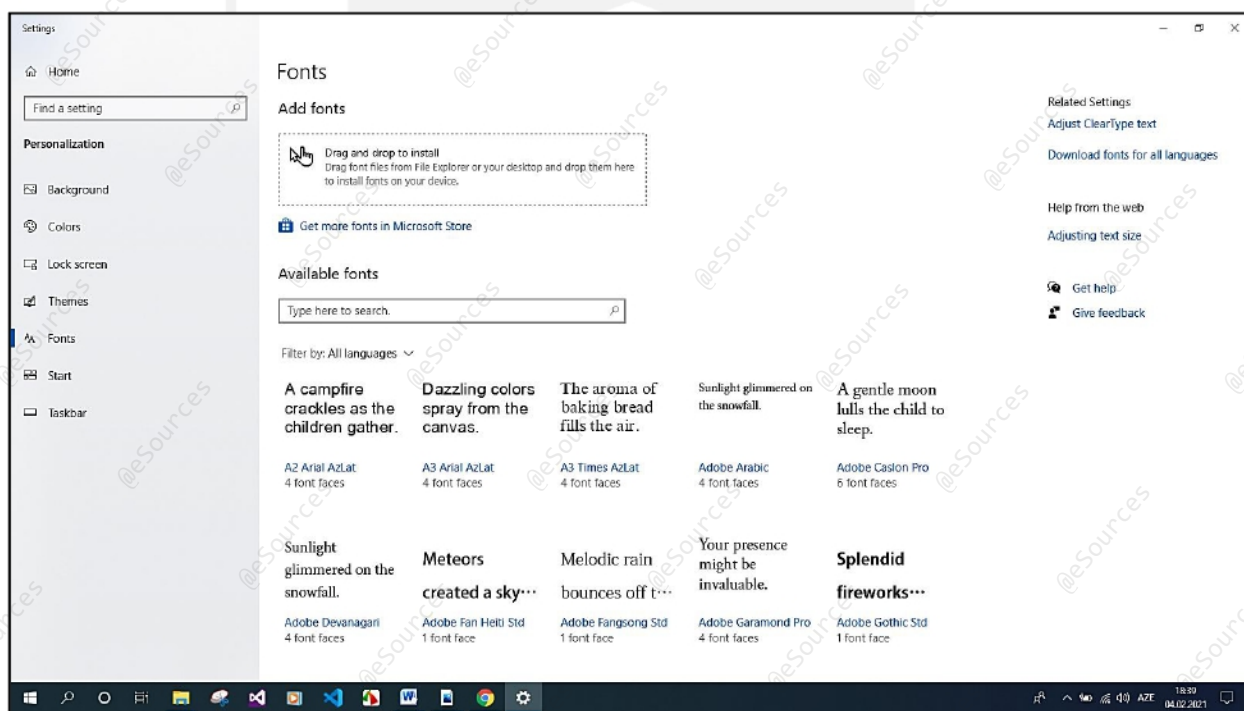
Master NR Tədris Mərkəzi

- **Themes (Темы/Мövzular)** – iş masasının fonunu, pəncərənin rəngini, müxtəlif sistem hadisələrini müşayiət edən səsləri və s. tənzimləmək olar.

Şəkil. Themes (Темы/Мövzular)

- **Fonts (Шрифты/Şriftlər)** – yeni şriftlərin əlavə edilməsi üçündür.

Şəkil. Fonts (Шрифты/Şriftlər)

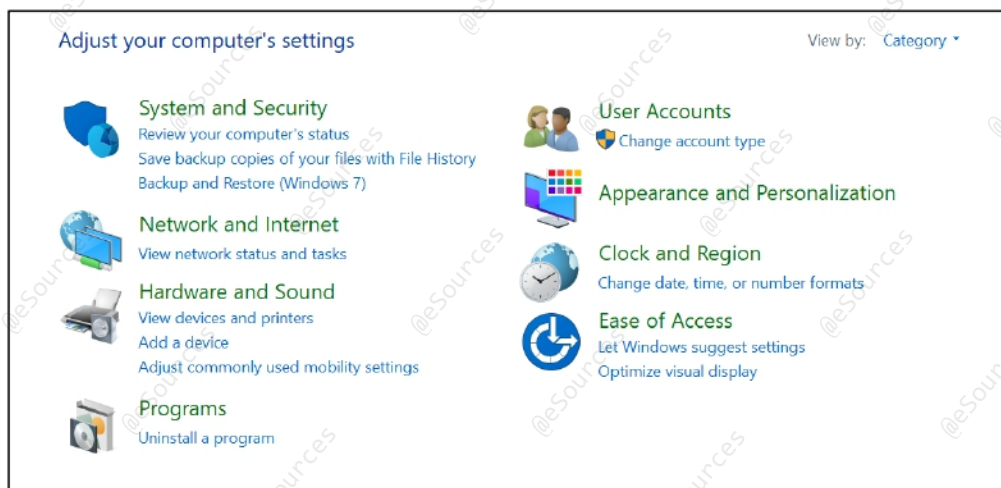
- **Start (Пуск/Başlat)** – sistemin baş menyusu ilə bağlı sazlamaların həyata keçirilməsi üçündür. Bu pəncərənin parametrlərini əvvəldə təhlil etmişik.
- **Taskbar (Панель задач/Tapşırıq paneli)** özündə tapşırıqlar panelinin tənzimlənməsi üçün olan əmrləri saxlayır. Bu pəncərənin parametrlərini əvvəldə təhlil etmişik.

§6.7. Windows 10 ƏS-də idarəetmə paneli (Control Panel) və onunla iş prinsipləri.

Baş menyunun Control panel (Панель управления/İdarəetmə paneli) qovluğunu açıqda qovluğun işçi sahəsində kompüterin qurğularının və əməliyyat sisteminin bir sıra parametrlərini öz zövqümüzə və tələbatımıza uyğun sazlamağa imkan verən nişanların yerləşdiyini görmək olar. Bu nişanların sayı kompüterin konfigurasiyasından, ona qoşulmuş qurğuların sayından və program təminatından asılıdır. Bu əsas sistem qovluğu daxilindəki əmrlər vasitəsilə kompüterə yeni qurğular qoşmaq və onların işini

Master NR Tədris Mərkəzi

sazlamaq, proqramları quraşdırmaq və ləğv etmək, iş masasının görünüşünü dəyişmək və s. əməliyyatlar aparmaq mümkündür (Şəkil). Onlardan bir neçəsi ilə tanış olaq:

Şəkil 1. Control panel (Панель управления/İdarəetmə paneli)

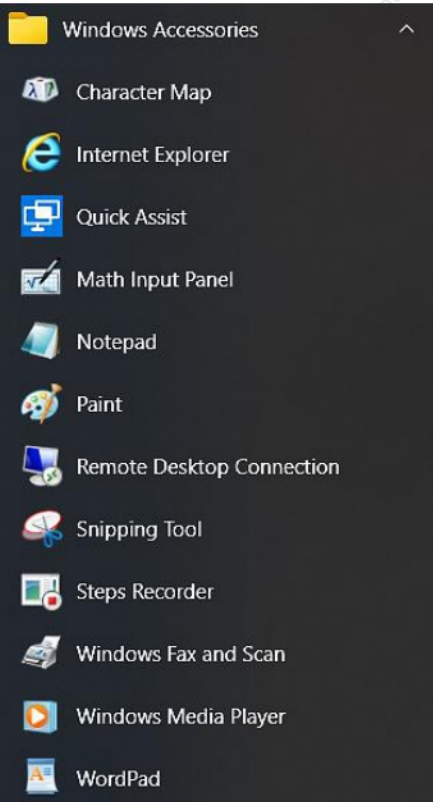
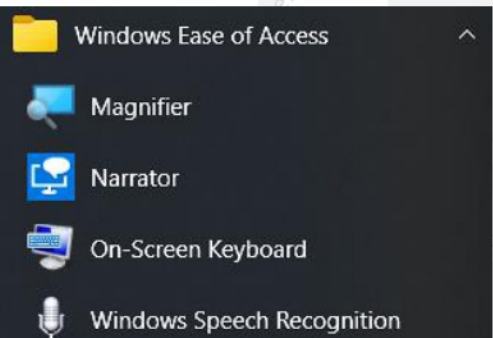
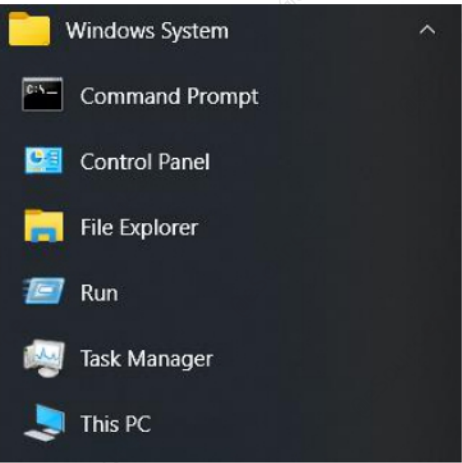
	System and Security (Система и безопасность/Sistem və təhlükəsizlik)	Buradan sistemin ehtiyat surətini almaq (BackUp), faylları bərpa etmək (Restore), sistemi yeniləmək, RAM və prosessorun işləmə sürətinə baxmaq, firewall (təhlükəsizlik divarı) yoxlamaq və s. kimi təhlükəsizlik və sistem əməllərini yerinə yetirmək olar.
	Network and Internet (Сеть и интернет/Şəbəkə və internet)	Buradan şəbəkə və internet ilə bağlı bütün əməliyyatlar yerinə yetirilir. Belə ki, internetin statusuna baxmaq və ya onu dəyişdirmək, faylların ümumi istifadəyə verilməsi, şəbəkəyə kabelsiz qurğuların əlavə edilməsi, lokal şəbəkənin sazlanması və s. kimi işlərin görülməsi bura aiddir.
	Hardware and sound (Оборудование и звук/Avadanlıq və səs)	Yeni qurğuların qoşulması (printer, proyektor və s.), mövcud qurğuların silinməsi, sistem səslərinin dəyişdirilməsi, qurğuların parametrlərinin dəyişdirilməsi, qurğu drayverlərinin yenilənməsi, qurğu parametrlərinə baxış və s. kimi əməliyyatlar yerinə yetirilir.
	Programs (Программы/Proqramlar)	Proqramların quraşdırılması və silinməsi, susma rejimində istifadə olunacaq proqramların seçilməsi, bəzi gadget-lərin windows xüsusiyyətlərinin silinməsini və s. təmin edir.
	User Accounts (Учетные записи пользователей/İstifadəçi hesabları)	Kompüterdə yeni istifadəçilərin yaradılması (qeydiyyat yazıları) və silinməsi, istifadəçilərə parolların verilməsi və silinməsi, istifadəçilərə müəyyən səlahiyyətlərin verilməsi, valideyn nəzarətlərinin yaradılmasını və s. təmin edir.
	Appearance and Personalization (Оформление и персонализация/Görünüş və fərdiləşdirmə)	İş masasının görünüşü ilə əlaqədar əməliyyatlar buradan tənzimlənir. Belə ki, iş masasına ekran temalarının verilməsi, ekran qoruyucularının qoyulması, ekrandakı ikonların və simgələrin nizamlanması, qovluqların xüsusiyyətlərinin təyini, şriftlərin əlavə olunması və silinməsi və s. kimi vacib əməliyyatlar yerinə yetirilir.
	Clock and region (Часы и регион/Saat, region)	Vaxtın, tarixin və vaxt zonalarının təyini və ya dəyişdirilməsi, klaviatura dilinin və ya sistemin əsas dilinin dəyişdirilməsi və s. kimi əməliyyatlar həyata keçirilir.
	Ease of Access (Специальные возможности/Müraciətin asanlıığı)	Gözdən və ya qulaqdan əlilliyi olan insanlar üçün kompüterini idarəetmə parametrlərinin dəyişdirilməsi.

İdarəetmə panelinin sağ yuxarı küncündə yerləşən **View by** (Просмотр/Baxış) əmri vasitəsilə biz idarəetmə panelinin müxtəlif cür 3 görünüş rejimində görə bilərik:

- **Category** (Категория/Kateqoriya);
- **Large icons** (Крупные значки/Böyük ikonlar);
- **Small icons** (Маленькие значки/Kiçik ikonlar).

§6.8. Windows 10 ƏS-də standart proqramlar (Windows Accessories)

Standart proqramlar kiçik ölçülü proqramlar olub, ƏS ilə birlikdə kompüterə yüklənir. Standart proqamlara daxil olmaq **Start (Пуск/Başlat)** menyunun **Windows Accesories**, **Windows Easy of Access**, **Windows System** qovluqlarından istifadə etmək olar.

	✓ Character Map – klaviaturada olmayan simvolları daxil etmək üçün istifadə olunur ✓ Internet Explorer – brauzer, veb səhifələrə baxış proqramı ✓ Quick Assist – uzaqdan bağlantı ilə başqasına kömək etmək və ya kömək almaq üçün istifadə olunan program ✓ Math Input Panel (Riyazi daxiletmə paneli) – sadə riyazi ifadələrin mausla daxil edilməsini təmin edir ✓ Notepad (Блокнот/Bloknot) – *.txt formatlı elektron sənədləri redaktə etmək üçün nəzərdə tutulan ən sadə mətn redaktorudur. ASCII ilə işləyir və formatlaşma saxlamır. ✓ Paint (Paint/Boyama) – sadə rastr qrafik redaktoru, <i>genişlənməsi .bmp</i> ✓ Remote Desktop Connection (Uzaq iş masası bağlantısı) – Internet vasitəsilə kompüter uzaqda olan kompüterlə əlaqələndirir, icazə verildikdə kompüterin fayllarından istifadə etməyə imkan verir. ✓ Snipping tool (Hissə aləti) – ekranın müəyyən bir hissəsinin təsvirini almaq və mübadilə buferinə göndərmək üçün istifadə olunur, <i>genişlənməsi .png</i> ✓ Steps recorder – kompüterdə icra olunan əməliyyatların hər birini şəkil formatında yadda saxlayır. Susmaya görə genişlənməsi .wma olur. ✓ Windows Fax and Scan – kompüterə qoşulmuş faks və skaner qurğusunun idarə olunma xüsusiyyətlərini tənzimləyir ✓ Windows Media Player – kompüterdə mövcud olan multimedia faylların nümayişi üçündür ✓ Wordpad - Notepad - ə nisbətən geniş imkanları olan mətn prosessoru, <i>genişlənməsi .rtf</i>.
	✓ Magnifier (Экранная лупа/Екран böyüdücüsü) – ekranda böyüdücünün aktivləşməsini təmin edir. Bu zaman ekranda eyni adlı dialoq pəncərəsi əks olunur ki, bu pəncərədəki düymələrlə böyütmə faizi, böyüdülmüş sahələrə keçid düymələri göstərilir və böyüdülmə faizi sazlanır. ✓ Narrator (Экранный диктор/Екран danışmanı) – kompüterdə səs kartı və gücləndiricilər və ya qulaqcıqlar olduğu müddətdə görmə qabiliyyəti olmayan insanın bu cür kompüterə yaxınlaşmasına və dərhal ondan bir az istifadə etməsinə imkan verən proqramdır. ✓ On Screen Keyboard (Экранная клавиатура/Virtual klaviatura) – əənəvi klaviaturadan istifadə edə bilməyən insanlar üçün ekranda virtual klaviaturanı aktivləşdirir ✓ Windows Speech Recognition – Səs əmrlərinin masəüstü istifadəçi interfeysini idarə etməsini təmin edən nitq tanınması proqramıdır.
	Command Prompt (Командная строка/Komanda sətri) – proqramı Windows 10 əməliyyat sistemində MS DOS əməliyyat sisteminin pəncərəsini təmin edir. Control Panel (Панель управления/İdarəetmə paneli) – sistemdə müxtəlif sazlama əməliyyatlarının aparılmasına imkan verən proqramları özündə cəmləşdirir. File Explorer (Файловый проводник/Fayl bələdcisi) – fayl və qovluqlarla daha asan işləmək üçün nəzərdə tutulmuşdur Run (Выполнить/İcra) – müxtəlif proqram pəncərələrinə cəld keçid üçün istifadə edilir, win+R düymə kombinasiyası ilə açıla bilər Task Manager (Диспетчер задач/Тəpşırıq idarəedicisi) – İşləyən proseslərin adı, CPU yüklənməsi, yükləmə, giriş-çıxış detalları, daxil olmuş istifadəçilər və windows xidmətləri daxil olmaqla kompüter performansı və işləyən proqram haqqında məlumat verir. Run program pəncərəsindən <i>taskmgr.exe</i> yazaraq, Ctrl+Shift+Esc edərək və ya Ctrl+Alt+Delete edərək açılan pəncərədən tapşırıqlar menecerini başlat-ı klik edərək proqramı aktivləşdirmək mümkündür. This PC (Этот компьютер/Бу PC) – Windows 10 ƏS-nin iş masasının standart obyektlərindən biridir. Əvvəlki versiyalarda My Computer, Computer adı ilə əks olunurdu. Bu piktoqramı açmaqla kompüterdə olan disklərə daxil olmaqla yanaşı, həm də müəyyən qovluqlara (3D Objects, Desktop, Documents, Downloads, Music, Pictures, Videos) da daxil olmaq mümkündür.

Master NR Tədris Mərkəzi

Bunlardan əlavə Windows Administrative Tools qovluğunda olan aşağıdakı proqramlara nəzər salaq:

- ✓ **Disk Cleanup** – sərt diskin virtual təmizlənməsi;
- ✓ **Defragment and Optimize Drives** – diskin fragmentsizləşdirilməsi əməliyyatını idarə edir;
- ✓ **System Configuration** – sistemin yüklənməsi zamanı mövcud proqramların avtomatik yüklənməsini, ümumi buraxılış parametrlərini və xidmətlərin tənzimlənməsi;
- ✓ **System Information** – əməliyyat sistemi haqqında müəyyən məlumatların əldə olunması;
- ✓ **Resource Monitor** – mikroprosessor, yaddaş, disk və şəbəkə fəaliyyəti ilə bağlı tənzimləmələri icra edir;
- ✓ **Task Scheduler** – sistemdə əvvəlcədən təyin edilmiş qrafik əsasında hər hansı tapşırığın icrasını, sistemin yenidən yüklənməsini və başqa əməliyyatları həyata keçirir.

